

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Сталий розвиток туристичних дестинацій Херсонської області

Здобувач Нікіта ГУЗЕВ

Керівники д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНСЬКА

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 07.06.2022 р., протокол № 11.

Завідувач кафедри ТБтаР _____ Олена МЕЛІХ

Одеса - 2022 рік

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
(ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ)

Факультет	Технології вина та туристичного бізнесу
Кафедра	Туристичного бізнесу та рекреації
Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Спеціальність	242 Туризм
Освітня програма	Міжнародний туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ТБтаР

Олена МЕЛІХ

11 лютого 2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Нікіта ГУЗЕВ

1. Тема роботи «Сталий розвиток туристичних дестинацій Херсонської області»
 Затверджена наказом академії від 03.11.2021 наказ № 921-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 06.06.2022

3. Вихідні дані роботи
 література з туризму, навчальні посібники, законодавчі акти, інтернет-видання

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО
 РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

РОЗДІЛ 2 ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА СТАН ТУРИЗМУ НА
 ХЕРСОНЩИНІ

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

5. Перелік графічного матеріалу
 Презентація до кваліфікаційної роботи (12 слайдів)

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 3	В'ячеслав ІВАНЧЕНКОВ	11.02.2022	06.06.2022

7. Дата видачі завдання 11.02.2022

Керівники_____ д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

_____ к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНСЬКА

Завдання прийняв/ла до виконання _____ Нікіта ГУЗЕВ**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи
1.	РОЗДІЛ 1 Основні тенденції та перспективи сталого розвитку туризму	11.02-11.03.22
2.	РОЗДІЛ 2 Передумови розвитку та стан туризму на Херсонщині	12.03.-11.04.22
3.	РОЗДІЛ 3 Розробка пропозицій щодо сталого розвитку	12.04-11.05.22
4.	Висновки по роботі	12.05-15.05.22
5.	Оформлення роботи	16.05-20.05.22
6.	Презентація	21.05-25.05.22
7.	Підготовка доповіді	26.05-06.06.22

Керівники_____ д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

_____ к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНСЬКА

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Робота містить 107 сторінок, 12 таблиць, 23 рисунків, список літератури з 56 найменувань, 3 додатків.

Метою виконання роботи є знайти шляхи сталого розвитку дестинації Херсонської області через туризм.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступає регіональний туризм.

Завданням роботи передбачено:

1. Описати основні тенденції та перспективи сталого розвитку туризму.
2. Охарактеризувати умови та передумови розвитку та стан туризму на Херсонщині.
3. Розробити пропозицій щодо сталого розвитку.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки щодо потенціалу Херсонської області для оновлення туризму, його сталості та впровадження нових турів.

Одержані результати можуть бути використані в роботі туристичних агенцій та туроператорів Херсонщини.

Рік захисту роботи 2022.

SUMMARY

of the bachelor's thesis

The bachelor's thesis contains 107 pages, 12 tables, 23 figures, bibliography of 56 titles, 3 appendices.

The purpose of the bachelor's thesis is to find ways of sustainable development of the destination of Kherson region through tourism.

The object of analysis, generalization and research is regional tourism.

The tasks of the bachelor's thesis are:

1. Describe the main trends and prospects for sustainable tourism development.
2. Describe the conditions and prerequisites for the development and state of tourism in the Kherson region.
3. Develop proposals for sustainable development.

Based on the results of the bachelor's thesis performed, conclusions were formulated on the potential of the Kherson region to renew tourism. Its sustainability and the introduction of new tours.

The obtained results can be used in the bachelor's thesis of travel agencies and tour operators of Kherson region.

The bachelor's thesis defense: year 2022.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.....	9
1.1. Сталий туризм: сутність, цілі.....	9
1.2. Складові структури управління в туризмі.....	17
1.3. Показники ефективності та ризики діяльності туристичної фірми.....	25
1.4. Основні виклики бізнес-середовища та тенденції розвитку міжнародного туризму.....	35
Висновки до 1 розділу.....	42
РОЗДІЛ 2 ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА СТАН ТУРИЗМУ НА ХЕРСОНЩИНІ.....	44
2.1. Характеристика потенціалу та стану Херсонської області	44
2.2. Склад та інфраструктура регіонального туризму, управління туристичними потоками на Херсонщині.....	61
Висновки до 2 розділу.....	75
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	76
3.1. Екотуризм як інструмент сталого розвитку територій.....	76
3.2. Створення нового туру з елементами екотуризму по Херсонщині.....	81
3.3. Розрахунок вартості туру.....	89
Висновки до 3 розділу.....	92
ВИСНОВКИ.....	93
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Багато проблем, з якими стикається людство, такі як зміна клімату, дефіцит води, нерівність і голод, можуть бути вирішені лише на глобальному рівні та шляхом сприяння сталому розвитку: прихильності до соціального прогресу, екологічного балансу та економічного зростання. Є 3 основи сталого розвитку.

1. Економічна стійкість: яка спрямована на скорочення крайньої бідності та гарантування справедливої оплачуваної зайнятості для всіх.
2. Екологічна стійкість: яка спрямована на захист природного балансу планети, обмежуючи при цьому вплив діяльності людини на навколишнє середовище.
3. Соціальна стійкість: яка має на меті гарантувати доступ до основних ресурсів і послуг для всіх.

Отже, визначення сталого розвитку – це економічно ефективний, екологічно стійкий та соціально справедливий розвиток.

Вважаємо, що приклад Херсонської області може бути доцільним і в інших областях України. Метою виконання роботи передбачено через туризм досягти нового сталого розвитку туристичних дестинацій.

Дослідження сталого туризму в основному зосереджено на дестинації, в'їзному туризмі та впливі, і в меншій мірі – на бізнес-етиці. З іншого боку, більш чистий підхід до виробництва досягає успіху за межами промисловості, і стійкий туризм є важливим прикладом. Інтерес до цих питань зріс в останні роки, різні туристичні дослідження аналізують взаємозалежність між бізнес-етикою та стійкістю. Тому орану тему вважаємо актуальною, а розробка нового туру з елементами екотуризму допоможе досягти цілей сталого розвитку, таких як:

Ціль 8: гідна робота та економічне зростання. Туризм є однією з рушійних сил глобального економічного зростання і наразі забезпечує 1 з 11 робочих місць у всьому світі. Надаючи доступ до можливостей гідної

роботи в туристичному секторі, суспільство, особливо молодь і жінки, може отримати вигоду від підвищення кваліфікації та професійного розвитку.

Сектор туризму, який використовує методи сталого споживання та виробництва, може відігравати значну роль у прискоренні глобального переходу до сталого розвитку. Для цього, як зазначено в цілі 12 «Відповідальне споживання і виробництво» необхідно розробити та впровадити інструменти для моніторингу впливу сталого розвитку для сталого туризму, який створює робочі місця, пропагує місцеву культуру та продукти.

Прибережний і морський туризм, найбільші сегменти туризму, особливо для малих острівних держав, що розвиваються, покладаються на здорові морські екосистеми. Розвиток туризму має бути частиною інтегрованого управління прибережною зоною, щоб допомогти зберегти та зберегти крихкі морські екосистеми та служити засобом просування блакитної економіки, відповідно до цілі 14 «Життя під водою».

Всі ці цілі були запропоновані як ключові напрямки розвитку країн, що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку. Вони замінили Цілі розвитку тисячоліття, термін яких закінчився наприкінці 2015 року. Цілі ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують 17 Глобальних цілей, яким відповідають 169 завдань.

Актуальність сталості розвитку туристичних дестинацій Херсонщини, як безумовної частини України, полягає в продовженні досягнення зазначених цілей і в післявоєнний час.

РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

1.1. Сталий туризм: сутність, цілі

Туризм є однією з найбільш швидко зростаючих галузей світової економіки та важливим джерелом валютних надходжень та робочих місць і тісно пов'язаний із соціальним, економічним та екологічним благополуччям багатьох країн, насамперед, що розвиваються. Наприклад, морський або пов'язаний з океанами туризм, а також прибережний туризм є життєво важливими секторами економіки в малих острівних державах, що розвиваються, і прибережних найменш розвинених країнах.

Відповідно до Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО) [1], під стійким туризмом розуміється «туризм, що повною мірою забезпечує облік його нинішніх та майбутніх економічних, соціальних та екологічних наслідків при задоволенні потреб туристів, індустрії туризму, навколишнього середовища та общин».

На підставі резолюції 70/193 Генеральної Асамблеї 2017 був оголошений Міжнародним роком сталого туризму на користь розвитку.

Передбачене у Порядку денному у сфері сталого розвитку на період до 2030 року завдання 8.9 полягає в тому, щоб «до 2030 року забезпечити розробку та здійснення стратегій заохочення сталого туризму, що сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури та виробництва місцевої продукції». Важливість сталого туризму також наголошується на задачі 12.b у сфері сталого розвитку, яка полягає в тому, щоб «розробляти та впроваджувати інструменти моніторингу впливу, що надається на сталий розвиток стійким туризмом, що сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури та виробництву місцевої продукції» [2].

Туризм також згаданий серед засобів підвищення до 2030 року «економічних вигод, одержуваних малими острівними державами, що розвиваються, і найменш розвиненими країнами».

У 2002 році на Всесвітній зустрічі на найвищому рівні зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі було рекомендовано заохочувати сталий розвиток туризму, включаючи неспоживчий та екотуризм (Йоханнесбурзький план виконання рішень, розділ IV, пункт 43) [3].

На Йоганнесбурзькій зустрічі на найвищому рівні було оголошено про початок реалізації ініціативи «Стійкий туризм на користь ліквідації злиднів». Ця ініціатива була висунута Всесвітньою туристською організацією у співпраці з ЮНКТАД з метою розвитку сталого туризму як засобу скорочення масштабів злиднів.

Комісія ООН зі сталого розвитку востаннє розглядала питання про стійкий туризм у 2001 році, коли вона виступала як Підготовчий комітет Йоганнесбурзької зустрічі на найвищому рівні.

Важливість сталого туризму також була відзначена на порядку денному на ХХІ століття.

Починаючи зі Всесвітньої конференції зі стійкого туризму в Лансароті в 1995 р. поняття «стійкий розвиток туризму» та «стійкий туризм» безперервно з'являлися на політичному порядку денному ООН та Всесвітній туристській організації ООН (ЮНВТО), призводячи до суттєвих декларацій, керівних документів та ініціатив [4] і стаючи, по суті, пріоритетним напрямом діяльності ЮНВТО. При цьому в документах ЮНВТО згадані поняття найчастіше стали використовуватися як синоніми.

У цілому нині рекомендації щодо розвитку сталого туризму і практика управління сталим розвитком застосовні всім формам туризму переважають у всіх типах туристських дестинацій, включаючи різні сегменти туризму, зокрема масовий. Принципи стійкості відносяться до екологічних, економічних та соціокультурних аспектів розвитку туризму, і для гарантії

довгострокової стійкості необхідно встановити баланс між цими трьома вимірами.

Таким чином, стійкий туризм має:

1) забезпечувати оптимальне використання природних ресурсів, які є основним елементом розвитку туризму, підтримуючи суттєві екологічні процеси та допомагаючи зберегти природні ресурси та біорізноманіття;

2) поважати соціокультурні особливості приймаючих спільнот, зберігати їхню культурну спадщину та традиційні цінності та сприяти міжкультурному розумінню та терпимості;

3) гарантувати життєздатні, довгострокові економічні операції, надаючи та справедливо розподіляючи соціально-економічні переваги для всіх учасників – стійку зайнятість та можливості отримання доходу, соціальне забезпечення у приймаючих спільнотах, сприяючи тим самим зниженню рівня бідності.

Розвиток сталого туризму потребує як поінформованої участі всіх відповідних зацікавлених осіб, так і сильного політичного керівництва для розширення кола учасників та досягнення згоди. Забезпечення сталого розвитку туризму є безперервним процесом і потребує постійного контролю над впливами для вжиття профілактичних та/або коригувальних заходів щоразу, коли це необхідно.

Стійкий туризм повинен також підтримувати високий рівень задоволеності туристів та гарантувати набуття ними значного досвіду, підвищуючи розуміння проблем сталості та просуваючи методи сталого туризму [5].

Нині ЮНВТО сформулювала такі пріоритетні цілі сталого розвитку [6, 7]:

1) Економічна життєздатність – гарантувати життєздатність та конкурентоспроможність туристських дестинацій та підприємств так, щоб вони були в змозі продовжувати своє процвітання та забезпечувати свій зиск у довгостроковій перспективі.

2) Місцеве процвітання – максимізувати внесок туризму у процвітання дестинацій, включаючи збереження пропорцій туристського навантаження регіон.

3) Якість зайнятості – збільшувати кількість та якість місцевих робочих місць, створених та підтримуваних туризмом, включаючи рівень оплати праці, умови обслуговування та доступності всім без дискримінації за статевими, расовими ознаками, інвалідністю або іншими причинами.

4) Соціальна справедливість – домагатися широкого розповсюдження принципу розподілу економічних та соціальних вигод від туризму усюди у приймаючому співтоваристві, включаючи поліпшення можливостей, дохід та послуги, доступні бідним.

5) Доступний туризм – забезпечувати безпечний та комфортний туризм для всіх відвідувачів незалежно від статі, раси, фізичних недоліків тощо.

6) Місцевий контроль – залучати місцеві спільноти до планування та уповноважувати їх приймати рішення про управління та майбутній розвиток туризму в області (після консультацій з іншими заінтересованими особами).

7) Добробут суспільства – підтримувати та підвищувати якість життя в місцевих спільнотах, включаючи соціальні структури та доступ до ресурсів, зручностей та систем підтримки життя, уникаючи будь-якої форми соціальної деградації чи експлуатації.

8) Культурне багатство – поважати і примножувати історичну спадщину, справжню культуру, традиції та особливості спільнот, що приймають.

9) Фізична цілісність – зберігати та покращувати як міські, так і природні ландшафти, не допускати їх візуального чи фізичного руйнування.

10) Біологічна різноманітність – підтримувати збереження природних територій, довкілля та дикої природи та мінімізувати шкоду, яку він завдає.

11) Ефективність ресурсу – мінімізувати використання недостатніх та невідновлюваних ресурсів у розвитку туризму та туристської діяльності.

12) Екологічна чистота – мінімізувати виробництво відходів та забруднення повітря, води та землі туристськими підприємствами та відвідувачами (рис. 1).

Рис.1. Дванадцять цілей сталого туризму (ЮНВТО)

Ці цілі дозволяють сформулювати проблему та предмет дослідження та розробок, вжити необхідних заходів для сталого розвитку туризму, коли це необхідно. Також вони дозволяють зберігати високий рівень задоволеності туристів та їх поінформованості щодо проблем стійкості. Цілі є підтвердженням того, що основним завданням сталого туризму є досягнення балансу між стороною, що приймає, туристом і навколишнім середовищем. Однак знаходження балансу з метою захисту та збереження ресурсів з урахуванням потреб усіх учасників (нинішніх та майбутніх) є комплексним завданням та дуже важливою проблемою сучасності.

На конференції ООН зі сталого розвитку «Rio+20» у червні 2012 р. глави держав формально ухвалили «10-річну Рамкову програму зі сталого споживання та виробництва» (10 Year Framework Programme – 10YFP).

10YFP – це глобальна структура програм діяльності для посилення міжнародного співробітництва з прискорення змін до кращих зразків сталого споживання та виробництва і в розвинених країнах, і в країнах, які ще розвиваються [8].

За минулі роки значно збільшилися загальний інтерес та зобов'язання ключових груп гравців у політиці та методах сталого туризму. Наразі є велика кількість досліджень, методів, інструментів, рекомендацій для сталого туризму. Головний центр 10YFP Програми сталого туризму має використовувати високий потенціал туризму у своїх інтересах, щоб сприяти сталому розвитку, прискорюючи впровадження надійних зразків споживання та виробництва в межах сектора. Основне завдання – досягти змін, збільшуючи чистий прибуток із сектора на глобальному, регіональному та національному рівнях протягом 10 років та зменшуючи соціальні наслідки та впливи на навколишнє середовище.

Поданий за матеріалами ЮНВТО огляд цілей, завдань та перспектив сталого розвитку туризму в сучасних умовах наочно демонструє важливість цього пріоритетного напрямку діяльності ЮНВТО для постановки кожної конкретної проблеми дослідження з метою збереження найбагатших природних та культурно-історичних цінностей країни при використанні їх як туристських ресурсів у процесі формування та розвитку туристських дестинацій країн у всьому світі.

На сьогодні туризм є галуззю, що динамічно розвивається і приносить високі прибутки у світову економіку, водночас виступаючи одним із найважливіших чинників соціально-культурного розвитку, що сприяють підвищенню рівня та якості життя населення. Спектр виконуваних функцій туризму дає можливість використовувати його в якості дієвого інструменту стимулювання соціально-економічного зростання на макро- та мезорівнях господарювання.

Сталий туризм – це такий вид туризму, при якому забезпечується оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища,

підтримуються соціально-культурні особливості туристичних дестинацій та спільнот, які там проживають, забезпечується життєздатність довгострокових економічних процесів з огляду на їхню вигоду для всіх зацікавлених кіл. Сталий розвиток в туризмі передбачає позитивний загальний баланс екологічних, соціально-культурних та економічних ефектів від туризму, а також позитивний вплив відвідувачів один на одного.

Звідси виходить, що сталий (гармонійний, збалансований) розвиток - це розвиток, який забезпечує визначений тип рівноваги, тобто баланс між його соціально-економічними та природними складовими [9].

Рис.2. Позитивний вплив сталого туризму

Пріоритетом для сталого розвитку туризму можна вважати задоволення найважливіших для життя потреб і прагнень людини шляхом

реалізації функцій туризму як специфічного виду діяльності. Водночас передбачається, що управління всіма видами ресурсів здійснюється таким чином, щоб соціальні, естетичні та економічні потреби задовольнялися в інтеграції з підтримкою культурних та екологічних цінностей, виключаючи згубний вплив на місцеве біологічне розмаїття та системи його життєзабезпечення.

На рис. 2 ми показали, яким чином проявляє себе позитивний вплив сталого туризму (рис. 2). Цей вплив звичайно ж перетинається з раніше зазначеними дванадцятьма цілями розвитку сталого туризму.

Основоположні принципи сталого розвитку туризму і методи управління, що застосовуються для всіх форм туризму у всіх видах напрямків, включають масовий туризм і різні ніші сегментів туризму. Принципи сталості відносяться до охорони навколишнього середовища, економічних та соціально-культурних аспектів розвитку туризму, і повинен бути встановлений баланс між цими трьома вимірами, щоб гарантувати його довгострокову стійкість.

Таким чином, сталий розвиток туризму повинен:

- 1) забезпечити оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, які становлять ключовий елемент розвитку туризму, підтримуючи важливі екологічні процеси і допомагаючи зберігати природну спадщину та біологічне різноманіття;

- 2) поважати соціально-культурну автентичність приймаючих спільнот, збереження їх причини і місць, де живе культурна спадщина та традиційні цінності, та сприяти міжкультурному взаєморозумінню та толерантності;

- 3) забезпечити життєздатність довгострокових економічних операцій, що утворюють соціально-економічні вигоди для всіх зацікавлених сторін, включаючи стабільну зайнятість і можливості отримання доходу і соціальних послуг для приймаючих спільнот, а також зробити внесок у скорочення масштабів бідності [10].

Сталий розвиток туризму передбачає усвідомлену участь всіх відповідних зацікавлених сторін, а також сильне політичне керівництво, щоб забезпечити широку участь та досягнення консенсусу. Досягнення сталого туризму є безперервним процесом і вимагає постійного моніторингу впливу, введення необхідних профілактичних і коригуючих заходів у разі необхідності.

Виходячи з цього слід зазначити – сталий розвиток туризму повинен також підтримувати високий рівень задоволеності туристів і забезпечити певний для них досвід за рахунок підвищення їх обізнаності про проблеми сталого розвитку туризму. Слід зауважити, що ключовим моментом є зміна підходів до ціноутворення, оподаткування, темпів розвитку туризму і обсягів туристичних потоків, які в поєднанні з цілісним підходом і довгостроковим плануванням, і можуть стати дієвими механізмами реалізації стратегії сталого розвитку туризму.

1.2. Складові структури управління в туризмі

Структура організації і управління туристичної фірми визначається задачами і стратегіями компанії, що встановлені керівництвом. Як і будь-яка організація, туристична фірма має внутрішнє середовище і підлягає впливу факторів зовнішнього середовища. Внутрішні чинники, що вимагають уваги керівництва – це цілі, структура, задачі, технологія і люди. Структура організації є логічним співвідношенням функціональних зон і рівнів управління, що використовується для досягнення цілей організації. Керівник повинен враховувати зовнішнє середовище в цілому, так як організація є відкритою системою, що залежить від взаємообміну ресурсами і результатами діяльності з навколишнім світом [11]. В основі системи туризму лежать дві підсистеми: суб'єкт туризму та об'єкт туризму. Оточуючий систему туризму світ представлено економікою, екологією, технологіями, політикою та соціальною системою.

Залежність туризму від зовнішнього середовища одна із самих значних його характеристик та особливостей. Між субсистемами, між зовнішніми системами та системою туризму існують визначені взаємозв'язки. У зв'язку з цим можна стверджувати, що туризм – це відкрита система, котрою можна та потрібно керувати, використовуючи методи та принципи сучасного менеджменту. Керувати туристичною системою – оптимально розподіляти цілі та задачі між структурними підрозділами та працівниками організації.

Складовими структури управління є склад, співвідношення, розташування та взаємозв'язок окремих підсистем організації. Створення такої структури спрямовано насамперед на розподіл між окремими підрозділами організації прав та відповідальності. У структурі управління організацією виділяються: ланки (відділи); рівні (щабель) керування; зв'язки (горизонтальні та вертикальні). В основі ланки управління закладено виконання відділом визначеної функції, а зв'язки, що встановлюються між відділами, мають горизонтальний характер. Рівні управління знаходяться у вертикальній залежності та підпорядковуються один одному за ієрархією.

Основне завдання економічного управління туризмом полягає у зведенні витрат від туристичної діяльності до мінімуму. Визначення витрат тісно пов'язано з визначенням споживання в туризмі, що визначається як вартість товарів та послуг, необхідних для задоволення попиту туристів. Розмір витрат туристів у першу чергу визначається частотою поїздок, інтенсивністю їх подорожей та середньою тривалістю поїздок. За допомогою ефективного управління можна збільшити чисті економічні вигоди. Для формування ефективної структури управління необхідно, з одного боку визначити параметри ефективності структури управління туризмом у цілому, з іншого – ефективність прийнятих управлінських рішень.

Для визначення ефективності структури управління використовуються коефіцієнти: ланковості, територіальної концентрації,

ефективності організаційної структури управління. Управлінські рішення, прийняті керівниками туристичних підприємств, можна розділити на сильно- та слабоструктуровані. При прийнятті сильноструктурованих рішень можна користуватися методами кількісного аналізу та електронного опрацювання даних. Застосування економіко-математичних методів дозволяє, наприклад, максимізувати прибуток, доходи, продуктивність праці, та мінімізувати витрати, час перерв, непродуктивні втрати тощо.

Для оцінки варіантів слабоструктурованих рішень застосовують систему зважених критеріїв. Для цього проводиться порівняльний аналіз усіх запропонованих варіантів з орієнтацією на більш значимі критерії. Це можуть бути вартість, імідж фірми-посередника, умови знижок і пільг, якісні параметри, географічне положення тощо [12].

Управління системою туризму повинно базуватися, у першу чергу, на стратегічному плануванні, у процесі якого розробляється політика туристичної фірми, що подає собою загальні цілі та норми відношень, які забезпечують життєздатність та розвиток цієї структури. В основу політики туристичної фірми закладаються довготермінові цілі, філософія, політика, культура підприємства та його законодавчі правила.

Доцільно процес планування здійснювати на вищому, середньому та нижньому рівнях управління. На вищому рівні управління оцінюються тенденції, що спостерігаються в оточенні організації, визначається ймовірне поведження конкурентів. Головна задача планування на цьому рівні полягає в розробці тактики та стратегії поведження організації у своїй ринковій ніші. На середньому рівні керування визначаються проміжні цілі на шляхи досягнення стратегічних цілей та завдань. На нижньому рівні здійснюється оперативне планування, мета якого досягнення загальних та головних цілей організації. Найважливішим соціально-економічним результатом управління персоналом необхідно розглядати планування кар'єри робітників як найзначущого структурного елемента в системі управління персоналом [13].

Розвиток демократичної державності та становлення громадського суспільства обумовлює управління в будь-якій галузі на рівні державної влади в поєднанні з запровадженням основних засад громадського суспільства, що проявляється у діяльності громадських самодіяльних організацій, місцевого самоврядування. Це обумовлює значущість вивчення структури управління туризмом, як однієї з найважливіших галузей оздоровлення [14].

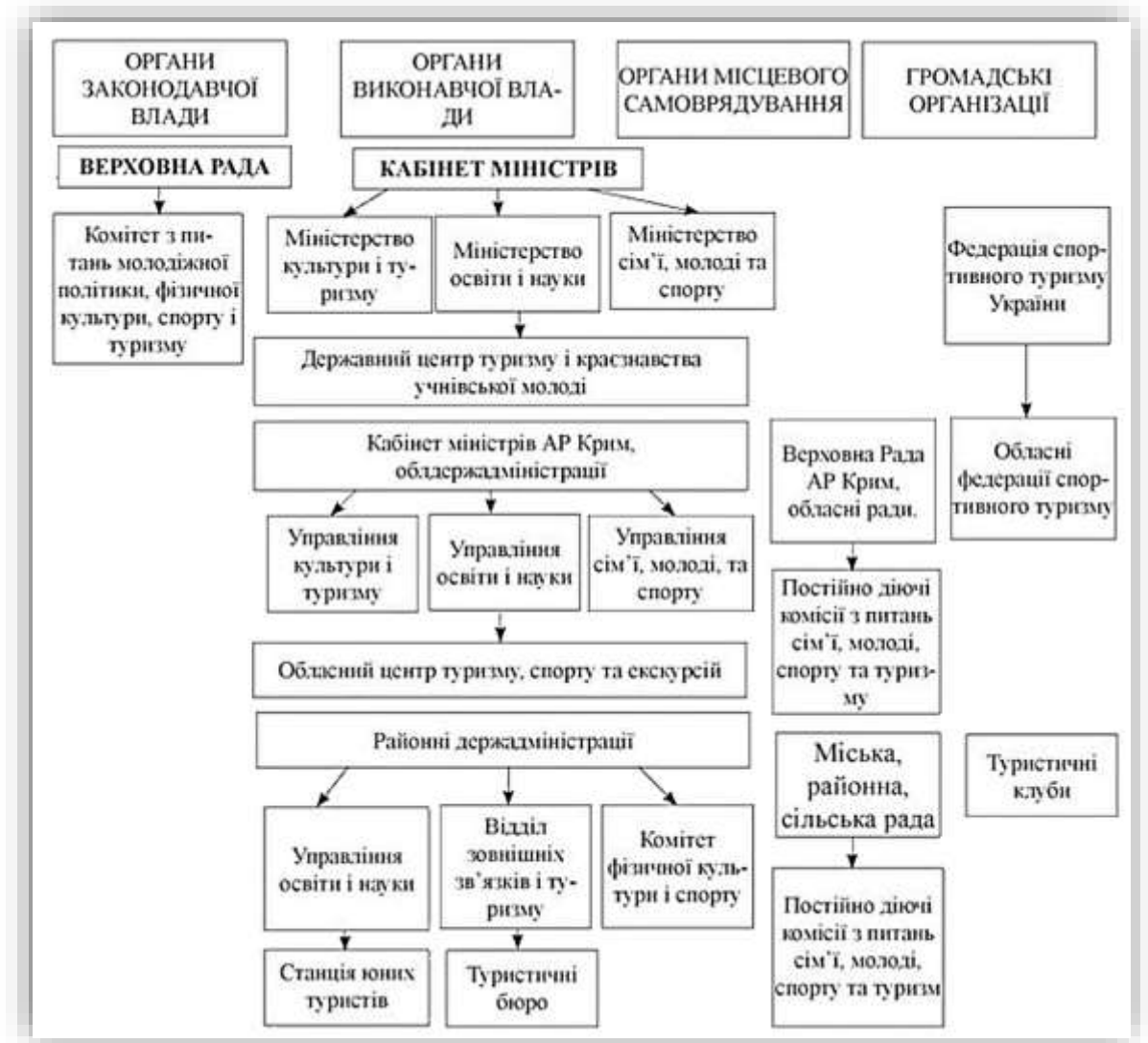

Рис.3. Структура управління в галузі туризму

Система управління туризмом в Україні включає державні та громадські організації. Державна влада розподіляється на законодавчу, виконавчу і судову. Отже, державна політика в галузі туризму визначається

через гілки законодавчої влади (Парламент) та виконавчої (Уряд). Громадські організації в управлінні туризмом представлені спортивними федераціями (національною та обласними) та туристичними клубами.

Виходячи з розподілу державної влади в Україні, низка фахівців розглядають органи управління туризмом в кожній з гілок влади наступним чином, як зазначено на рис.3 (рис.3) [15].

Державні організації в системі управління туризмом в Україні представлені органами законодавчої та виконавчої влади.

До повноважень Верховної Ради в галузі туризму належать (згідно Закону України «Про туризм»): визначення основних напрямів державної політики в галузі туризму; правових засад регулювання відносин у галузі туризму; обсягу фінансового забезпечення туристичної галузі в законі про Державний бюджет України.

Управління туризмом в системі виконавчої влади здійснюється Міністерством культури і туризму, Міністерством освіти і науки, Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту.

Одним з центральних органів державної виконавчої влади в галузі туризму є Міністерство культури і туризму України. Воно в установленому порядку вносить пропозиції щодо формування державної політики у туристичній та курортній галузях, забезпечує її реалізацію, здійснює управління в цих галузях, а також міжгалузеву координацію. Основними завданнями міністерства є:

- участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у туристичній та курортній галузях;
- розроблення та реалізація загальнодержавних програм розвитку курортів та туристично-рекреаційної сфери, ринку туристичних послуг, забезпечення захисту і безпеки туристів;
- визначення перспектив і напрямів розвитку внутрішнього, міжнародного та іноземного туризму, розбудови матеріально-технічної бази туризму;

- міжгалузева координація та функціональне регулювання з питань туризму;
- організація та розвиток системи наукового, інформаційно-рекламного забезпечення туристично-рекреаційної та курортної сфери.

Центральним органом державної виконавчої влади в компетенції якого також питання галузі туризму є Міністерство освіти і науки. В його складі функціонує департамент розвитку дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, який розробляє та реалізує освітні та оздоровчі програми.

Безпосередньо реалізація державної політики в галузі освіти засобами туризму, краєзнавства здійснюється Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти і науки України.

Центр здійснює інструктивно-методичну, організаційно-масову, навчально-виховну роботу, краєзнавчу та екскурсійну діяльність, спрямовану на подальший розвиток туристсько-краєзнавчої та оздоровчої роботи з учнівською молоддю України.

Центр:

- організовує туристські і краєзнавчі змагання, зльоти, конкурси, експедиції, навчально-тренувальні табірні збори, походи, екскурсії;
- розповсюджує методичні, інформаційні матеріали, навчальні програми дитячих туристсько-краєзнавчих об'єднань;
- організовує роботу гуртків з різних видів спортивного туризму (пішохідного, водного, лижного, спелео, велосипедного, гірського) і краєзнавчих досліджень (народознавчих, історичних, географічних, екологічних, фольклорно-етнографічних).

В Україні крім Державного функціонують обласні центри туризму і краєзнавства учнівської молоді, а також міські та районні станції юних туристів. Вони організовують роботу гуртків зі спортивних видів туризму,

пізнавальну роботу, проводять навчально-тренувальну роботу, збори, походи, змагання.

Міністерство з питань сім'ї, молоді та спорту є центральним органом державної виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту [8]. Він вносить пропозиції щодо програм розвитку спортивного туризму.

Завданнями Міністерства з питань сім'ї, молоді та спорту є:

- затвердження календарних планів змагань, навчально-тренувальних зборів зі спортивного туризму;
- організація фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів;
- організація роботи з фізичного виховання і провадження фізкультурно-оздоровчої діяльності у навчально-виховній сфері;
- порушення клопотань нагородження спортсменів, тренерів державними нагородами;
- присвоєння спортивних звань;
- комплектація збірних команд України, підготовка та участь спортсменів у змаганнях.

Питання підготовки спортсменів, організації змагань, навчально-тренувальних зборів, присвоєння спортивних звань в спортивних видах туризму вирішуються Міністерством з питань сім'ї, молоді та спорту України та відповідними підрозділами в областях, районах, містах.

Управління туризмом на місцях здійснюють органи місцевого самоврядування: Верховна Рада АР Крим та обласні і районні ради. В їх складі діє постійна комісія ради з питань соціального захисту населення, трудових ресурсів, сім'ї, молоді, спорту та туризму. Така комісія:

- розробляє та вносить пропозиції, що затверджуються радою, яка схвалює регіональні програми розвитку туризму, що фінансуються з бюджету АР Крим, обласних і районних бюджетів;

- визначає кошти бюджету АР Крим, обласних і районних бюджетів для фінансового забезпечення регіональних програм розвитку туризму;

- контролює фінансування регіональних програм розвитку туризму за кошти бюджету АР Крим, обласних і районних бюджетів.

Місцеві програми розвитку туризму затверджують сільські, селищні, міські ради. Пропозиції попередньо розглядаються і вносяться на затвердження депутатською комісією.

В управлінні туризмом беруть участь також громадські організації. Громадяни України, іноземці, особи без громадянства з метою реалізації та захисту прав і законних інтересів можуть об'єднуватись в громадські організації туристичної спрямованості (ст. 28 Закону України «Про туризм») [16].

З метою сприяння розвитку спортивного туризму у відповідних адміністративно-територіальних одиницях, регіонах України створюються територіальні спортивні туристські клуби, які є добровільними громадськими об'єднаннями, що створюються на засадах єдності інтересів громадян - прихильників спортивного туризму. Клуб є юридичною особою і діє на підставі власного статуту, він є неприбутковою організацією. Клуб може на добровільних засадах входити до складу інших громадських організацій, бути членом відповідної федерації, брати участь у заснуванні спілок, союзів.

Структура управління в галузі туризму включає державні організації законодавчої (комітет молодіжної політики, фізичної культури, спорту і туризму Верховної Ради) та виконавчої (Міністерство освіти і науки, Міністерство сім'ї, молоді та спорту, Міністерство культури і туризму, відповідні підрозділи обласних, районних державних адміністрацій) гілок влади, а також органи місцевого самоврядування (комісії рад народних депутатів) і громадські організації (федерації спортивного туризму).

Основними функціями державних органів управління в галузі туризму є визначення правових засад, фінансового забезпечення, планування, міжгалузева координація, реалізація оздоровчих програм засобами туризму. Громадські організації проводять навчально-тренувальну роботу, спортивні та оздоровчі заходи.

1.3. Показники ефективності та ризику діяльності туристичної фірми

Фінансова діяльність підприємства охоплює процеси формування, руху та забезпечення збереження майна. Фінансовий стан є результатом господарської діяльності і характеризується фінансовою стійкістю, платоспроможністю та ліквідністю. Підприємство вважається платоспроможним, коли його загальні активи більші, ніж довгострокові і короткострокові зобов'язання, і ліквідним, коли поточні активи більші, ніж короткострокові зобов'язання. При цьому необхідно вважати, що фінансове управління діяльністю і наявність грошових коштів більш важливе, ніж поточний прибуток, а відсутність грошових коштів банку може призвести до кризи фінансового стану. Показники можна вважати задовільними і добрими у випадку низьких затрат та відсутності заборгованості. Саме цей фактор значно підвищує коефіцієнти, тож необхідно розглянути рентабельність і результати звіту по прибутку. Для оцінки ефективності зовнішньоекономічних операцій (ЗЕО) можуть застосовуватися показники результативності проєктів: чистий приведений прибуток, ефективність витрат/вигід (рентабельність), внутрішня ставка рентабельності, термін окупності. З урахуванням структури ЗЕО зараз в Україні переважним є аналіз ефективності ЗЕО за критерієм ефективності витрат. Але часто суб'єкти працюють в умовах числової інформації, замість якої використовують лінгвістичну, що отримується від спеціалістів, експертів. Традиційний математичний апарат працює з такою інформацією погано.

Тому можна використовувати апарат нечіткої (fuzzy – англ.) математики. Таке рішення пропонується для багатокритеріальної оцінки в системах підтримки прийняття інвестиційних рішень на рівні підприємства, для менеджменту компанії та ін. Інструментальна основа – потужний комплекс сучасних нечітких програмних продуктів: програма Fuzzy Calculator для розрахунків з нечіткими але цифровими даними, надбудова Fuzzy for Excel до електронних таблиць MS Excel, універсальна нечітка експертна система ExPro [17].

Логістика та управління ризиками у ЗЕД (зовнішня економічна діяльність). Логістика – це мистецтво планування, контролю та управління, комбінування всіх видів діяльності підприємства та його підрозділів, пов'язаних з матеріальними ресурсами та відповідною інформацією. Концепція логістичної системи ЗЕО пов'язана з проблемами забезпечення матеріальних ресурсів, поставок товарів, а основна логістична функція пов'язана з оптимізацією витрат і підвищення ефективності ЗЕО. В свою чергу, це нерозривно пов'язано з задачами прогнозування, оцінки шансів і ризиків ЗЕО на основі попиту, оптимізації поставок і запасів, з проблемами інформаційного забезпечення, збуту, а також докорінного опрацювання митного оформлення з урахуванням податків, мита та ін. Матеріалопоток у ЗЕО може бути наданий у виді руху: товару (імпорт, експорт), давальницької сировини (вивіз, ввіз), обладнання (інвестиції, лізинг, оренда). Важливими моментами логістики ЗЕО є: транспортні аспекти логістики, управління запасами при проведенні експортно-імпоротної операції, політика цін в логістичній системі ЗЕО, документообіг та інформаційні потоки. Основними напрямками транспортної логістики є маршрутизація, вартість транспортного обслуговування, оптимізація взаємозв'язків з метою управління запасами. В логістичній системі ЗЕО при проведенні операції купівлі-продажу, консигнації виникає задача мінімізації сумарних витрат всіх складових операції, пов'язаних з рухом та зберіганням запасів продукції на митно-ліцензійному складі або власному

складі. В логістиці під поняттям послуга розуміються прийоми просування товару, стимулювання збуту, виробничі процеси, пов'язані з поліпшенням якості продукції.

Рішення, що приймається в межах товарної політики, повинно визначати наступні позиції: номенклатуру товарів, ширину, глибину і гармонійність асортиментних груп товарів, якість і стандартизацію товару, його модифікацію, кількість кожного виду товарів та ін. . Формування і оцінка цінових стратегій в умовах ринку – складний процес, який необхідно здійснювати з урахуванням загальних цілей компанії («виживання», «максимізація поточного прибутку», «максимізація долі ринку», «лідерство за якістю») і починати з визначення цілей і завдань конкретної операції. Також необхідно визначити цільові ринки, на яких буде діяти логістична система, можливості цих ринків і компаній логістичної системи задовольнити ринковий попит. А також типи ринків з урахуванням ступеню свободи конкуренції та ціноутворення. Рух цін на ринку визначається попитом та пропозицією. Найчастіше використовують спрощені принципи формування ціни: «за ціною покупця», «за лідером», «від ціни конкурентів» або «беззбитковості з цільовим прибутком», «зняття вершків», а в залежності від співвідношення ціни і якості товару – стратегії «преміальних націнок», «економії», «завищеного соціального значення товару».

Ефективні результати експертно-аналітичного планування ЗЕО можна отримати при використанні відповідних програмних продуктів. Вхідними даними є інформація про комерційну пропозицію (оферту) або юридично закріплені положення договору, а також додаткова інформація, необхідна для розрахунків, оформлена у вигляді вербальної постановки задачі. Вихідними документами є: результати розрахунку та аналізу витрат по всіх логістичних системах ЗЕО; звіт про якісний аналіз поля ризиків; сітковий графік виконання зовнішньоекономічного проекту, що враховує розподіл ресурсів, часу, документообіг та ін.; ризик-рапорт проведення

ЗЕО; звіт про маркетингові умови на ринку; остаточний звіт про фінансово-економічну ефективність та безпеку ЗЕО.

Проблема ризиків є однією з ключових у підприємницькій діяльності. Головною причиною виникнення ризиків в бізнесі є невизначеність, викликана постійною нестабільністю економічних процесів, обмеженості і неповноти інформації про них, відсутності чітко визначених цілей і критеріїв оцінки діяльності підприємства. З кінця 80-х років на заході отримали широкий розвиток і застосування систем ризик-менеджменту, основними правилами якого є: не можна ризикувати більш, ніж дозволяє власний капітал, треба думати про наслідки ризику, позитивне рішення приймається лише при відсутності суттєвих вагань. Організація ризик-менеджменту передбачає проведення наступних дій: ідентифікація ризиків, аналіз і оцінка ризиків, розробка стратегії і тактики управління ризиками, розробка та здійснення конкретних процедур управління ризиками. Процес ідентифікації ризиків містить ряд процедур: виявлення причин, типів ризиків, визначення категорії оцінки ризиків та вибір критеріїв, визначення зон підвищеного ризику та часової послідовності виникнення різних видів ризику, вербальний опис та графічне зображення ризиків. Аналіз і оцінка ризиків може включати моделювання наслідків кожного фактору ризику, їх ранжування, створення бази даних по аналогічних проектах, максимізація ліквідності та прибутковості, мінімізація ризику для фіксованих їх рівнів. На третьому етапі можливе прийняття різних установок щодо рішення ризиків (ухилення, зменшення, оптимізація, прийняття, розподіл або передача).

Особливо важливим є облік ризиків у зовнішньоекономічній діяльності. В цій сфері ризики можуть бути загальними та операційними, що належать конкретному закладу. По відношенню до договірного процесу можуть бути ризики, пов'язані з умовами контракту або зовнішні ризики (політичні, макроекономічні, юридичні та ін.), по відношенню до етапу угоди – при митному оформленні, при сертифікації, інвестиційні,

комерційні, транспортні; по відношенню до територіального положення – за кордоном, на кордоні та на своєму ринку; по відношенню до можливості впливу на ризик – некеровані, частково керовані і керовані фірмою. У світовій практиці до 50% комерційних операцій потерпають через недостатню увагу до проблеми ризиків [18].

Масштабний розвиток характеру промисловості послуг туристичної сфери викликало появу концепції ефективності організацій туристичного бізнесу. Сьогодні для характеристики співвідношення результату з очікуваними цільовими установками використовуються різні терміни, наприклад, результативність, економічність, продуктивність, доцільність, дієвість.

Ефективність організації туристичного бізнесу у вигляді можна визначити, як ставлення результатів діяльності організації до витрат, необхідним якісного досягнення цього результату. Ефективність – це характеристика процесів і впливів управлінського характеру, яка відображає ступінь досягнення бажаних цілей, тому тільки цілеспрямована взаємодія може мати ефективність [19].

Під ефективністю розуміють:

- певний конкретний результат (ефективність дії чогось);
- відповідність результату або процесу максимально можливому, ідеальному або плановому;
- функціональна різноманітність систем;
- числову характеристику задовільності функціонування;
- ймовірність виконання цільових установок та функцій;
- відношення реального ефекту до необхідного (нормативного) ефекту.
- Українська наука та практика виділяє матеріал, що характеризує ефективність виробництва кількох видів:
 - апробований, що міститься в нормативних актах, таких, як методики, інструкції та ін);

- висвітлює спірні питання, описані у спеціальній літературі:
- а також стосовно питань, не до кінця вирішених на сьогоднішній день, до яких належить і комплексна оцінка діяльності організацій невиробничої сфери,

Виділяють такі результати теоретичних розробок, що активно використовуються в даний час, присвячених проблемам ефективності організації:

- визначення сутності та змісту основних видів ефективності:
- народногосподарська та госпрозрахункова;
- узагальнююча (відтворення, господарства в цілому), локальна (окремих регіонів та господарських ланок), приватна (окремих факторів виробництва) та окремих фаз (сфер) відтворення;
- економічна, соціальна та соціально-економічна.
- обґрунтування критеріїв та показників ефективності.

Одні з них відображають сутність ефективності, тоді як інші є засобом зіставлення та вимірювання ефективності відповідно до її критеріїв.

Таким чином, ефективність є основою «побудови кількісних критеріїв цінності прийнятих рішень формування матеріально-ресурсної, функціональної та системної характеристик господарської діяльності».

Ефективність організації туристичної сфери може бути досліджено з різних сторін, таких як прибуток, формування витрат, планування обсягу послуг, реалізація інвестиційних проектів та багато іншого.

Для визначення загальної ефективності діяльності туристичної організації необхідно проаналізувати передбачувані витрати, методи їх розподілу, скласти кошторис витрат та проконтролювати його виконання, розрахувати собівартість туру або готельні витрати, визначити поріг рентабельності та реалізації туристичної продукції. Ці питання є початковим етапом визначення загальної ефективності діяльності організації, що працює на ринку туристичних послуг.

Результати такого аналізу надають необхідну інформацію адміністрації підприємства туристичного бізнесу та всім зацікавленим суб'єктам. Ця процедура необхідна для отримання ключових параметрів, що дають точну оцінку як поточного стану об'єкта, а й очікуваних перспектив його розвитку. У нових умовах господарювання облік цілей та інтересів різних суб'єктів аналізу, зацікавлених у роботі організації туристичного бізнесу стає необхідним.

На ефективність роботи підприємства туристичного бізнесу впливає безліч факторів, явищ і подій, що діють у тісній взаємодії один з одним, а не відокремлено. У літературі всі ці безліч факторів поділяють на кілька груп: правові, політичні, технічні, економічні, організаційні, психологічні та соціальні. Оскільки рівень ефективності підприємства залежить від цілого ряду факторів, що змінюються, то він не є постійним. Тож його оцінки слід вивчати основні тенденції розвитку, і навіть взаємозв'язку його економічних показників. У цьому випадку управління буде основним елементом виробничо-господарської діяльності, що суттєво впливає на результати роботи підприємства туристичного бізнесу, тому техніко-економічні показники демонструватимуть ефективність управління [20].

Як виміряти ефективність наданої послуги, і що є критерієм ефективності – ось основні питання оцінки ефективності діяльності підприємства туристичної сфери. Однією з ознак успішності підприємства є досягнення поставленої мети. Складовими діяльності будь-якої організації туристичної сфери є:

Складові діяльності будь-якої організації туристичної сфери

1. Мотив (навіщо);
2. Ціль (подання майбутнього результату роботи);
3. Засіб досягнення мети (яким чином).

Рис.4. Складові діяльності будь-якої організації туристичної сфери

Цілі на підприємстві туристичного бізнесу визначають та задають всі інші її параметри. Класифікацію видів ефективності в залежності від цілей можна представити у вигляді таблиці (таблиця 1.3.1):

Таблиця 1.3.1

Класифікація видів ефективності залежно від цілей

Ознаки класифікації цілей	Види ефективності
1. Зміст	- Економічна - Технічна - Соціальна - Наукова - Організаційна - Екологічна
2. Характер інтересів	- Зовнішня - Внутрішня
3. Масштаб	- Загальнофірмова - Внутріфірмова - Групова - Індивідуальна

На структуру цілей впливає система цінностей керівників підприємства, які у своїй хочуть домогтися інтеграції цінностей власників акцій та службовців. У літературі можна знайти такі узагальнені системи цінностей:

- виживання за умов конкурентної боротьби;
- уникнення банкрутства та великих фінансових невдач;
- лідерство у боротьбі з конкурентами
- максимізація «ціни» чи створення іміджу;
- зростання економічного потенціалу;
- зростання обсягів виробництва та реалізації;
- максимізація прибутку;
- мінімізація витрат;
- рентабельність та ін.

Багаторівневий та багатоаспектний характер відносин та процесів управління викликає необхідність у структуризації критеріїв та показників ефективності управління. Їх важливість також обумовлена інтеграцією приватних та локальних показників та критеріїв у єдину систему.

Можна виділити два види ефективності: внутрішній та зовнішній. Внутрішню ефективність підприємства можна визначити на основі співвідношення ресурсів та обсягом реалізації турів. Що ж до зовнішньої ефективності, вона повинна враховувати структуру потреб разом із ступенем задоволення її організацією туристичної сфери. Це означає, що слід визначити баланс ефективності використання ресурсів із привабливістю туристичних послуг їхнього споживача, що є однією із основних завдань.

Щоб забезпечити максимальну ефективність туристичних послуг, слід визначити як потреби клієнтів, так і їх бажання, далі слід висловити їх у вимірних величинах та визначити способи збору необхідної інформації, щоб правильно використовувати її для подальшої роботи.

З усього вищесказаного, можна сформулювати широке поняття ефективності, що лежить в основі управління підприємством. Саме поняття «ефективність організації туристичного бізнесу» має такі властивості: цілепокладання, цілезабезпечення, економічність та адаптивність. Ефективність діяльності організації в сучасних умовах формування ринку туристичних послуг, а також його насичення, у розрізі та в сукупності властивостей, зазначених вище, повинна розкриватися через критерії та показники, властиві для кожної окремо взятої організації. У сучасних умовах господарювання нова роль організації туристичного комплексу визначає вимоги ефективності її діяльності, як повноправного суб'єкта господарювання [21].

Для здійснення діяльності підприємства туристичної сфери провідними є три основних фактори: персонал, засоби праці та предмети праці. Колектив може створити туристичний продукт чи надати послугу,

використовуючи наявні засоби виробництва, тобто. за певних витрат праці можна отримати деякі результати діяльності. Комплексним відображенням кінцевих результатів використання робочої сили та засобів виробництва в обмежений проміжок часу є ефективність діяльності. Підвищення ефективності діяльності всіх структур турфірми зрештою призведе до підвищення ефективності роботи туристичної фірми загалом.

Система певних економічних показників, відбивають обсяг реалізованих туристичних послуг, і навіть їх якість характеризує етап становлення та розвитку як галузі. Слід взяти до уваги також економічні показники виробничо-обслуговуючої діяльності підприємства. У систему показників розвитку туристичної сфери загалом слід включити обсяг туристичного потоку, показники фінансово-економічної діяльності підприємства туристичної сфери, розвиток та стан матеріально-технічної бази, показники розвитку міжнародного туризму.

Обсяг туристичного потоку характеризується кількістю туристів, як організованих, і самодіяльних, що прибувають у країну, цього ж показнику ставляться кількість туроднів, і навіть середня тривалість перебування у країні чи регіоні туристів. Кількість туроднів можна визначити шляхом множення загальної кількості туристів на середню тривалість перебування у країні чи регіоні одного туриста. Слід зазначити, що цей показник є нерівномірним.

Потужність матеріальної бази у цьому регіоні чи країні також можна охарактеризувати з допомогою певних показників. До них відносяться обсяг реалізації туристичних послуг, прибуток від реалізації даних послуг, показники використання робочої сили та виробничих фондів, прибуток, рентабельність, собівартість послуг, показники фінансового стану турфірми.

Рівень використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів одна із основних інструментів аналізу фінансово-господарську діяльність підприємства туристичної сфери. Ці дані застосовують у практичних цілях,

тобто. для оцінки ефективності діяльності турфірми, її якості роботи та подальшого планування. Результати даного аналізу дають змогу відстежити та проаналізувати зміни матеріально-технічної бази, показники ефективності, дають можливість управлінцям приймати економічно обгрунтовані рішення, знизити ризики банкрутства підприємства. Для такого аналізу існує кілька критеріїв:

- забезпеченість підприємства трудовими ресурсами;
- рівень кваліфікації персоналу;
- показники руху трудових ресурсів;
- склад та структура необоротних активів;
- склад оборотних активів;
- ліквідність підприємства;
- рентабельність підприємства.

Щодо забезпеченості підприємства трудовими ресурсами, то велике значення має забезпеченість достатньою кількістю персоналу, раціональне його використання, а також високий рівень продуктивності праці. Зрештою, всі ці фактори впливають на збільшення обсягів продажу та підвищення виробничої ефективності.

1.4. Основні виклики бізнес-середовища та тенденції розвитку міжнародного туризму

Глобальні тренди та виклики суспільно-економічного розвитку, процеси глобалізації, інтеграції та сервісизації характеризуються високим динамізмом впливу на всі сфери економічної діяльності, а тому без превентивного реагування на зовнішні впливи ефективний розвиток економічної системи країн буде ускладнений. Особливо це актуально для туристично-рекреаційної сфери, яка має міжнародний характер і взаємопов'язана з глобальними мегатрендами й економічними циклами

розвитку суспільства. Зростаюча чи спадна економічна динаміка розвитку прямопропорційно корелює з динамікою туристичних потоків. Нині світова туристична система формує 9,5 % ВВП і забезпечує 266 млн робочих місць у економіці. Аналітики UNWTO [22] також прогнозують подальше зростання кількості міжнародних туристичних візитів у світі.

Проблемам розвитку туристично-рекреаційної сфери приділено багато уваги з боку зарубіжних і вітчизняних дослідників. Більшість фахівців зазначають, що функціонування туристично-рекреаційної сфери відбувається в дуже динамічних умовах під дією низки чинників національного і глобального масштабів. Тому виникає потреба виявлення та оцінки сучасних трендів і викликів розвитку цієї сфери, що дозволить прогнозувати тенденції її розвитку.

Проаналізувавши результати досліджень щодо виявлення головних драйверів розвитку туризму, експерти визначили, що в умовах переходу економічних систем до постіндустріальної (інформаційної) ери зростає необхідність орієнтування на характерні їй «проривні інновації», якими є продукти і сервіси, що відповідають запитам інформаційної економіки – технологічні стартапи. Поширення технологічних мегатрендів – результат глобалізації. Вони можуть спричинити кардинальні зміни як у світовій туристичній системі і, відповідно, туристичній системі України. Водночас вплив технологічних трендів на туризм – це технології блокчейн та її потенційні можливості, пов'язані з процедурами ідентифікації туристів, покращення якості обслуговування, появою кардинально інших механізмів організації подорожей, можливостями моніторингу ринку туристичних послуг тощо [23].

На даний момент наукова спільнота та багато фахівців зі сфери туристичного бізнесу виявили декілька основних сучасних викликів та мегатрендів розвитку туристично-рекреаційної сфери (рис.5).

Ці погляди слід враховувати, аналізуючи поведінкові особливості основної групи споживачів послуг та обґрунтовуючи стратегічну

маркетингову політику туристичної компанії, а також визначаючи пріоритети розвитку туристично-рекреаційної сфери на національному та локальному рівнях.

Рис.5. Сучасні виклики та мегатренди розвитку туристично-рекреаційної сфери

Отже, розберемось трохи докладніше по кожному з вказаних пунктів:

1) Цифрові маркетингові комунікації є одночасно і сучасним викликом, і інструментом розвитку комунікації між курортно-рекреаційними підприємствами, з одного боку, і споживачами і стейкхолдерами – з другого. Особливе значення вони набули в умовах інформатизації суспільства, оскільки, за даними Асоціації готельного маркетингу, соціальні мережі охоплюють 77 % онлайн-населення, і мільйони людей використовують сайти соціальних мереж, такі як Twitter, Instagram і Facebook [24]. Курортно-рекреаційні підприємства, задовольняючи очікування споживачів через спогади та досвід, які вони отримують під час свого перебування у підприємствах курортно-рекреаційної сфери і якими можуть поділитись у соціальних мережах,

використовують маркетингові комунікації в соціальних мережах. Найбільш ефективним способом просування курортно-рекреаційних підприємств є сайти онлайн-бронювання (hotels.com, booking.com, trivago.com, agoda.com, expedia.com і т. д.) Крім того, для курортно-рекреаційних підприємств дуже важливо застосовувати методи заохочення споживачів, щоб вони бажали залишати відгуки, фото та відео на онлайн-сайтах, таких як: booking.com, TripAdvisor, Facebook, Instagram і Twitter [25]. Тобто за допомогою маркетингових комунікацій підтримується взаємозв'язок зі всіма стейкхолдерами, що дозволяє підвищувати якість надання курортно-рекреаційних послуг.

2) Екологізація мислення. Упродовж останніх років Європейська Комісія виступила з кількома важливими ініціативами у галузі ефективності використання ресурсів, які втілились у «Пакет циркулярної економіки» (грудень 2015 р.). Економіка замкненого циклу або циркулярна економіка (англ. Closed-loop economy, Circular economy) – модель економічного розвитку, заснована на відновленні та раціональному споживанні ресурсів, альтернатива традиційній, лінійній економіці. Європейський Союз запровадив ініціативу – побудувати «зелену» інфраструктуру екосистемних послуг. За визначенням фахівців ООН, екосистемні послуги становлять собою безліч вигід, якими природа наділяє суспільство. Екосистемні послуги створюють можливості для життя людей.

Глобальні виклики останніх років щодо погіршення стану здоров'я населення, незадовільної екологічної ситуації, перевантаження тощо. Тому сьогодні не просто модно бути здоровим, а цей тренд переходить на туризм – розвивається окремий сегмент туристів LOHAS (Lifestyles of Health and Sustainability – Здоров'я та стабільність життя), які віддають перевагу зеленому й екологічному туризму, дбають про навколишнє середовище, обирають екологічні види транспорту, споживання органічних продуктів, вирощених у приватних господарствах.

Сучасними трендами розвитку екосистемних послугу сфері немасових видів туризму є:

- фермерський туризм – як швидко зростаючий ринок послуг, що дозволяє городянам поєднуватися з природою;
- туризм на природоохоронних територіях з водними акваторіями та рибальськими селищами. Фахівці вважають, що послуги рекреаційної риболовлі – це зростаючий туристичний сектор з приблизно 118 мільйонами рибалок у розвиненому світі;
- природний туризм у лісах, який слід враховувати у регіональному плануванні та управлінні лісгосподарською діяльністю.

Таким чином, доходи від «зеленого» туризму можуть стати стимулом для впровадження заходів сталого розвитку сільських і природоохоронних територій, регіональної інфраструктури [26].

3) Розвиток віртуальних мереж як сучасний глобальний тренд на міжнародному ринку туристичних послуг пояснюється інформаційною насиченістю сфери туризму, багатоаспектністю ділових відносин з усіма стейкхолдерами, можливостями індивідуального вибору й ексклюзивністю туристичних послуг, потребою їх швидкої доступності та технологічного удосконалення, динамічністю економічних змін і високою конкуренцією. Згідно з аналізом статистичної звітності, наданої компанією eMarketer, світовий обсяг продажів туристичних послуг у віртуальному просторі склав 612,91 млрд дол. США у 2017 р., що на 11,7 % більше, ніж у попередньому році. Тому впровадження сучасних ІТ-технологій забезпечить інформатизацію та швидкий обмін даними, інтеграцію та комунікацію всіх гравців туристичного ринку, можливість вивчення та надання індивідуальних потреб споживачів, активну комунікацію, зростання якості та швидкості обслуговування у процесі надання туристичних послуг, зростання результативності туристичної індустрії.

4) На сьогодні індивідуалізація товарів і послуг є глобальним мегатрендом розвитку національних економік, і, власне, у туристично-

рекреаційній сфері туроператори отримують щораз більшу кількість заявок на унікальні тури, які хочуть отримати щось особливе, певний унікальний досвід – *once-in-a-life time experience*.

Згідно з даними звіту Booking.com найближчим часом ми, ймовірно, побачимо стрімкі зміни у ставленні до подорожі як до продукту. Звичні путівники поступляться місцем ємному, максимально актуальному контенту, який легко вміститься в стрічках новин мандрівників. Третина опитаних (34 %) хотіли б одержувати готові персональні рекомендації про подорожі, а 41 % учасників дослідження хотіли б, щоб туристичні бренди впроваджували такі технології, як штучний інтелект, і пропонували варіанти на основі аналізу минулих подорожей. Понад половина (52 %) респондентів зацікавлені в технологічних інноваціях (наприклад, цифрових туристичних гідів), які допоможуть зробити враження від поїздки дійсно унікальними [27].

За даними TripAdvisor, підвищиться роль впливових людей (*influencers*), на сайті будуть додані професійні відгуки впливових людей, що мають велике охоплення на своїх сайтах і в соціальних мережах, або тих, хто працює в надійних виданнях, включаючи National Geographic, Business Insider і theTravel Channel [28]. Крім того, в умовах індивідуалізації туристичних послуг ускладнюються мотиви і критерії подорожей (екологічність туризму, волонтерство, акцент на отриманні незвичайного досвіду і вражень), відкривається все більше нових і цифровізованих *travel-платформ*. Організація турів переходить в онлайн, а маркетингові технології та мотивація туристів набуває більш витончених, нових і водночас непростих граней.

5) Пандемія коронавірусу COVID-2019 як новий виклик завдає значних втрат як для розвитку туристично-рекреаційної сфери, так і світової економіки загалом. Як заявила голова Всесвітньої ради з подорожей та туризму (WTTC) Глорія Гевара в інтерв'ю газеті «El Mundo», світовий

туризм зазнав збитків розміром 22 млрд дол. США через спалах коронавірусу COVID-2019.

Такий серйозний виклик сучасності як пандемія коронавірусу, впливає сьогодні не лише на туристично-рекреаційну сферу, але й світову економіку загалом.

Економісти Оксфорда підраховали, що збитки для світової економіки від епідемії можуть сягати понад трильйон дол. США. Тобто сьогодні вірус сильно впливає на світову економіку, а особливо на туристично-рекреаційну сферу. А панічна реакція людей збільшує реальні ризики і негативно позначитися на економіці багатьох країн.

Вважаємо також, що слід згадати про один із сучасних глобальних трендів розвитку туристично-рекреаційної сфери, у якому є постійне нарощення масштабів це круїзний туризм. У 2019 р. на ринку круїзного туризму обслуговано 25,2 млн осіб (37,1 млрд дол. США), що на 6,6 % більше порівняно з 2018 р. Синергетичний ефект у розвитку круїзного туризму забезпечується диверсифікацією та диференціацією пропозиції – задоволення різних груп потреб (мотивів) споживачів, зростанням якості обслуговування пасажирів, розвитком дестинацій та освоєнням нових географічних територій, що зумовлює формування нових робочих місць і зростання бюджетних відрахувань у круїзних центрах.

Необхідність фокусування на основних глобальних трендах і викликах розвитку туристично-рекреаційної сфери особливо важлива сьогодні для обґрунтування виваженої політики та механізмів виходу туристичного бізнесу з кризи, а також виявлення додаткових можливостей і передумов нарощення потенціалу туристично-рекреаційної сфери в територіальних громадах і національному суспільно-економічному просторі загалом.

Уряди багатьох провідних країн активно регулюють туристичну діяльність. Створюються міністерства, генеральні дирекції з питань туризму, національні управління туризм. На місцях працюють обласні та

провінційні управління туризму, які мають наступні компетенції створення програм розвитку обласного туризму та його стимулювання; організація туристичних виставок; контроль за діяльністю провінційних управлінь з туризму і автономних підприємств в місцях лікування, перебування туристів, призначення і зняття з посади членів адміністративних рад цих закладів; контроль за діяльністю інших місцевих організацій з питань туризму; визнання та ліквідація курортних, готельних та туристичних підприємств, розмежування сфер діяльності між ними та їх класифікація; контроль за діяльністю агентств з туризму; розподіл та розміщення нерухомої власності; підготовка гідів, перекладачів.

Висновки до розділу 1

Однією з головних ознак світового туризму на сучасному етапі є його сталий розвиток, який знайшов відображення у документах ООН, Всесвітньої туристичної організації і нині є історичним фактом. Сьогодні розуміння сталого розвитку у туристичній галузі все більше набуває комплексного усвідомлення єдності екологічних, соціальних, політичних та економічних проблем. Концепція сталого розвитку туризму успішно реалізується у багатьох країнах світу.

Туристичний сектор економіки України в останні роки також демонструє позитивні зміни і стійку динаміку окремих показників. Проте, за умов наявності різноманітних і багатих туристичних ресурсів, які виступають одним з чинників сталого розвитку туризму, в нашій країні спостерігається недостатній рівень освоєння, експлуатації та віддачі туристичного потенціалу у порівнянні з іншими туристичними країнами, зокрема Європи. Крім того, у багатьох українських регіонах значно загострилася ситуація, коли ще не організувавши по-справжньому туризм, через забруднення знищується основа його розвитку – природне середовище.

Не дивлячись на існуючі проблеми відзначимо, що Україна має значний природний та туристичний потенціали, які здатні задовольнити різноманітні потреби як вітчизняних, так й іноземних туристів.

Як і будь-яка інша сфера господарської діяльності індустрія туризму є вельми складною системою, ступінь розвитку якої залежить від ступеню розвитку економіки країни в цілому. На промислово розвинуті країни припадає більш ніж 60% усіх туристів, що прибувають до країни і 70-75% здійснюваних у світі поїздок.

Географія міжнародного туризму визначатиметься пріоритетними для туристів факторами привабливості тих чи інших регіонів країн.

Збільшення ефективності туризму повинно йти шляхом постійного зростання валютних надходжень від іноземних туристів при відносному скороченні матеріальних, трудових і фінансових затрат на організацію їх прийому та обслуговування.

Необхідність фокусування на основних глобальних трендах і викликах розвитку туристично-рекреаційної сфери особливо важлива сьогодні для обґрунтування виваженої політики та механізмів виходу туристичного бізнесу з кризи, а також виявлення додаткових можливостей і передумов нарощення потенціалу туристично-рекреаційної сфери в територіальних громадах і національному суспільно-економічному просторі загалом.

РОЗДІЛ 2 ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА СТАН ТУРИЗМУ НА ХЕРСОНЩИНІ

2.1. Характеристика потенціалу та стану Херсонської області

Херсонщина має унікальні лікувально-оздоровчі та курортно-рекреаційні можливості: із 4-х біосферних заповідників України – два розташовані в Херсонській області: Чорноморський та «Асканія-Нова», єдина у Європі природна пустеля – Олешківські піски, екологічно чиста Дельта Дніпра, цілющі грязі, лікувально-термальні та мінеральні води, унікальні соляні озера, а також більше 1 000 історико-культурних об'єктів (рис.6).

Рис.6. Туристичний потенціал Херсонської області

Вигідне економіко-географічне положення Херсонської обл., особливо вихід до Чорного та Азовського морів, сприятливі кліматичні умови сприяли формуванню в регіоні потужного туристично-рекреаційного

комплексу, розвиток якого впродовж останніх років характеризується динамічним зростанням основних показників діяльності, що якісно впливає на соціально-економічну ситуацію в регіоні. Відбувається нарощування обсягів надання туристичних послуг за рахунок розширення внутрішнього туризму [29].

Однак реалії туристичної сфери та її можливості в області знаходяться у значному відриві один від одного. Область має низку переваг і можливостей, повноцінне використання яких здатне забезпечити стійкий економічний розвиток та істотне підвищення рівня і якості життя населення. Насамперед, це значні курортно-рекреаційні ресурси: протяжність морських пляжів перевищує 200 км, родовища лікувальних грязей, унікальні соляні озера, лікувально-термальні води на Арабатській Стрілці, родовища мінеральних вод, а також наявність 79 об'єктів і територій природно-заповідного фонду; двох з чотирьох існуючих в Україні біосферних заповідників: Чорноморського та «Асканія-Нова»; понад 5 тис. історико-культурних об'єктів [29].

Усе більшого значення набуває річковий, екологічний і сільський туризм. У Новій Каховці відкритий яхт-клуб для обслуговування досить заможних людей. У Голій Пристані створюються гольф-клуб і база зеленого сільського туризму. Тут розуміють: не можна далі, намагаючись підняти економіку, робити ставку лише на кволе сільське господарство. Потрібні інші пріоритети. У ряді районів області – у тому числі Скадовському, Генічеському, Бериславському – організовані відділи туризму.

Більше 100 тис. осіб, тільки за даними фірм, що мають ліцензії на надання туристичних послуг, відпочивають щорічно в області. За даними райдержадміністрацій, їх раз у п'ять більше. В області приблизно 300 баз відпочинку при вартості одного місця від 10 до 600 грн на день. Однак відпочиваючих із приморських санаторіїв на екскурсії з усього узбережжя Херсонщини возять в Асканію-Нова, а також в Одесу, Севастополь, Миколаїв. Треба розробити туристичні маршрути й до Херсону [30].

Отже, оскільки Херсонська обл. має достатній туристичний потенціал, то для підвищення ефективності його використання, на нашу думку, слід провести наступні заходи: створювати нові туристичні об'єкти, нові туристичні маршрути, які будуть привабливими у сфері туризму в регіоні; створення інформаційної підтримки туристичного бізнесу тощо.

Херсонщина – це справжня перлина степового краю України. Її оспівували у віршах, її малювали і складали про неї пісні. Тут стільки всього: приголомшлива природа, історія, теплий клімат. Тут туристи можуть знайти унікальні куточки і визначні пам'ятки, яких не зустріти більше ніде. Близько 800 км берегової лінії і два моря, 77 сольових, рожевих і грязьових озер. На Херсонщині можна знайти найдовшу піщану косу в Європі і навіть пустелю.

Не кожен регіон в Україні може похвалитися такою кількістю гарних місць, як Херсонщина. Вона приваблює своїми архітектурними та історичними пам'ятками, чудовими пляжами, зеленим туризмом, цілющими соляними і грязьовими озерами, рекреаційними зонами, тому сюди хочеться повертатися знову і знову. Тільки тут можна мандрувати справжньою пустелею, відвідати біосферні заповідники, здійснити похід на байдарках протоками й затоками Дніпра, покататися на яхті та покупатися в Чорному й Азовському морях.

Складно перерахувати всі унікальні локації Херсонської області, у яких обов'язково варто побувати. Але ми вкажемо про найкращі [31-33]:

- 1) Курган «Огуз», Нижньосірогозький район;
- 2) Азово–Сиваський національний природний парк/острів Бірючий, Генічеський район;
- 3) Пам'ятник «С.Б. Фальц-Фейн», Каланчацький район;
- 4) Чорноморський біосферний заповідник, Голопристанський район;
- 5) Джарилгацький національний природний парк/острів Джарилгач, Скадовський район;

- 6) Біосферний заповідник «Асканія-Нова» ім.Ф.Е.Фальц-Фейна, Чаплинський район;
- 7) Олешківський національний природний парк/Олешківська пустеля, Цюрупинський район;
- 8) Коса Арабатська Стрілка, Генічеський рай;
- 9) Свято-Григорівський Бізюків чоловічий монастир, Бериславський район;
- 10) Станіслав-Адзигольські маяки, Голопристанський район;
- 11) Кам'янська Січ, Бериславський район;
- 12) Олешківська Січ, Цюрупинський район;
- 13) Набережна м.Гола Пристань, м.Гола Пристань;
- 14) Виноробне господарство та садиба Князя П.М.Трубецького
Виноробне господарство та садиба Князя П.М.Трубецького, Бериславський район;
- 15) «Лемурійське озеро» затоки Сиваш, Чаплинський район;
- 16) «Цілющий гейзер», Голопристанський район;
- 17) Херсонський обласний краєзнавчий музей, м.Херсон
- 18) Єкатерининський собор, м.Херсон
- 19) Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара, м.Херсон;
- 20) Пам'ятник «Г.О. Потьомкіну», м.Херсон;
- 21) Херсонська фортеця, м.Херсон;
- 22) Каховський історичний музей, м.Каховка;
- 23) Скадовський історико-краєзнавчий музей, м.Скадовськ;
- 24) Скадовський дельфінарій «Акварель», м.Скадовськ;
- 25) Санаторій «Гопри», м.Гола Пристань;
- 26) «Зелені Хутори Таврії», Голопристанський район;
- 27) Комплекс рибалки та відпочинку «Дельта Дніпра», Білозерський район;
- 28) Гребля першої на півдні України гідроелектростанції, Великоолександрівський район;
- 29) Яхт-клуб «Maxim marine», м.Нова Каховка;
- 30) Парк м.Нова Каховка, м.Нова Каховка.

На кінець 2019 року в межах Херсонської області функціонували такі туристичні маршрути [34, 35]:

1) По нижньому Дніпру. Водний маршрут на теплоході, туристичних байдарках або інших засобах з організацією риболовлі, юшки, відпочинком на Дніпрі.

Початок в місті Нова Каховка з відвідуванням краєзнавчого музею. Каховської гідроелектростанції, екскурсією по місту. В ході маршруту можливе відвідування наступних історичних і природних об'єктів: геологічного пам'ятника природи у селі Львово, городища Тягинського укріплення і меморіалу 500-річчя запорозького козацтва у селі Тягинка, хатини Остапа Вишні і замовника «Крынковское поселение бобров» в селі Кринки, місця Олешківської Січі і будинку Поліни Райко в Цюрупинську, музею Чорноморського біосферного заповідника, Голпристанської грязелікувальниці і замовника «Соленое озеро» в місті Гола Пристань. Кінець маршруту в місті Херсон. Можливі варіанти маршруту – короткий.

(Нова Каховка – Херсон), середній (Нова Каховка – Гола Пристань – Херсон) і довгий (Нова Каховка – Рибальче – Херсон). Подорож можлива в наступних форматах: історико-ностальгичний туризм «По місцях козацької слави», природознавчий зелений туризм з відвідуванням пам'ятників природи, експериментальний варіант на туристичних байдарках з ночівлею в наметах, спортивно-риболовний «Херсонская блесна».

Зворотнє направлення маршруту: Херсон – Нова Каховка. Можливе продовження маршруту вниз за течією до села Геройського, Очакова, села Парутино (історико-археологічний заповідник «Ольвія»), Миколаєва.

2) По Нижньодніпровським (Олешківським піскам). Пішохідний або кінний маршрут з ночівлею в наметах чи на подвір'ї селян. Початок в місті Нова Каховка або в Херсоні з відвідуванням музеїв та інших міських надбань історії. Перехід по маршруту Нова Каховка – Кринки – Пролетарка – Саги – Костогризіві – Буркути або Херсон – ж. д. станція Цюрупинськ – Саги – Пролетарка – Раденськ – Костогризіві – Буркути. В Кринках –

ночівля на турбазі, перший перехід по піскам до села Пролетарка. В Пролетарці й Раденську – екскурсія на територію колишнього полігону, знайомство з унікальним ландшафтом дюнних пісків; ночівля; переїзд на приміському потязі від станції Раденська до станції Костогризів. В Сагах – відвідування ландшафтного заповідника «Саги», екскурсія до ольхових та березових роць; переїзд на приміському потязі від станції Цюрупинськ до станції Костогризів. В Костогризів – етнографічна екскурсія в присадибу гончара, знайомство з традиційним гончарним промислом; перехід до села Буркути. В Буркутах – відвідування дубових лісів, солончаків, луць, унікальних боліт на пісках; повернення по залізничній дорозі до Херсону. Формати подорожей: природничий зелений пішохідний або кінний туризм з мінімальним переміщенням по залізничній дорозі і ночівлею в наметах на необладнаних ділянках у лісі, етнографічний сільський з відвідуванням подвір'їв і майстерень народних майстрів. Можливе продовження до Голої Пристані, Збурівки, Рибальчого, Геройського.

3) По Арабатській стрілці та Присивашню. Автобусний або пішохідний маршрут з відпочинком на березі моря Арабатської Стрілки. Схема маршруту Херсон – Генічеськ – Генгірка або Щасливцеве. Початок в місті Херсоні, екскурсії по місту і музеях. В Генічеську – відвідування музею; екскурсія по місту; відвідування присадиби гончара Шпака; екскурсії на острів заливу Сиваш; знайомство з унікальним ландшафтом; екскурсія на Генічеські солепромисли; екскурсія на косу Бірючий острів – відпочинок на морському узбережжі; пішохідна екскурсія по острову; риболовля на Азовському морі, полювання. В Генгірці або Щасливцеві – відпочинок на морському узбережжі в одному із пансіонатів. Повернення до Херсону.

Спеціалізований маршрут з елементами екстремального туризму: 100 км перехід по косі Арабатської стрілки із зупинками на хуторах у центральній частині коси, і знайомство з традиційним побутом рибалок.

Формати маршруту: стандартний – з відпочинком на Азовському морі; з природничим нахилом; з етнографічним нахилом; з елементами екстремального пішохідного туризму.

4) По острову Джарилгач. Пішохідний з ночівлею у кемпінгах або пансіонатах, можливо з елементами дайвінгу.

Коротка схема Херсон – Скадовськ – Джарилгач – Лазурне. В Херсоні – початок маршруту, екскурсія по місту і музеям; переїзд в Скадовськ. В Скадовську – екскурсія по місту, відвідування музею; переїзд на баркасі на острів Джарилгач. На Джарилгач – відпочинок на морському узбережжі (ночівля в наметах); екскурсія в державний ботанічний заказник «Джарилгач»; кінні екскурсії. В Лазурному – перехід з острова Джарилгач в Лазурне по морській косі; відпочинок на морському узбережжі (ночівля в пансіонаті); відправлення до Херсону з Лазурного. Можливо продовжити маршрут пішки або на конях, перехід з Лазурного у Залізний Порт; екскурсія до Чорноморського біосферного заповідника; відправлення до Херсону з Залізного Порту.

Варіант маршруту з елементами екстремального туризму: 120 км піший перехід «Ахіллів біг» по маршруту античного Ахіллового дромосу від маяка на східній частині острова Джарилгач до святилища Ахілла на західній частині Тендрівської коси. Формати маршруту: стандартний – з відпочинком на чорному морі; з природничим нахилом; з елементами дайвінгу; з елементами екстремального пішохідного туризму.

5) По Фальц-Фейнівським місцям. Автобусний маршрут в «Асканію-Нову» з екскурсією по Фальц-Фейнівським місцям за межами Асканії-Нова (села Червоний Чабан, Перекоп і Хорли) та відпочинком на морі у Хорлах або Скадовську. Після Асканії-Нової маршрут може бути продовжений у напрямку Генічеська й Арабатської Стрілки. У цьому випадку відпочинок на Чорноморському березі змінюється відпочинком на Азовському морі.

Початок маршруту в Херсоні або у Новій Каховці. Схема: Херсон – Нова Каховка – Каховка – Асканія-Нова – Перекоп – Червоний Чабан – Хорли (Скадовськ) або після Асканії-Нова: Генічеськ – Генгірка (Щасливцеве) на Арабатській Стрілці. В Херсоні і Новій Каховці – початок маршруту, екскурсія по місту і музеям. В Каховці – відвідування каховського плацдарму часів громадянської війни і пам'ятника «Легендарная тачанка». В Асканії-Новій – екскурсії по ботанічному парку та зоопарку; ночівля в готелі або приватному пансіонаті; повернення до Херсону або продовження маршруту за направленням Перекопа чи Генічеська. Перекоп – переїзд Асканія-Нова через Чаплинку на Перекопський перешийок до села Перекоп; відвідання Турецького Вала, екскурсії по місцям боїв в громадянську і Велику Вітчизняну війни. Червоний Чабан – екскурсія по Фальц-Фейнівським місцям, відвідання могили Софії Фальц-Фейн. Хорли – екскурсія по Фальц-Фейнівським місцям, відпочинок на морському узбережжі. Скадовськ – екскурсія по місту, відвідування музею; відпочинок на морському узбережжі. Екскурсія на острів Джарилгач, ночівля в пансіонаті; повернення до Херсону.

б) По Кінбурнській косі. Маршрут по воді на теплоході (варіанти: автобусний, кінний) з пішохідними екскурсіями. Початок в місті Херсоні, екскурсії по місту і музеям. Схема: Херсон – Гола Пристань – Стара Збур'євка – Рибальче – Геройське – Покровське – Очаків. В Голій Пристані – відвідання Чорноморського біосферного заповідника «Соленое озеро». В Збур'євці – відвідання Збур'євського ретроншменту; екскурсія по пам'ятках часів II російсько-турецької війни, Успенська церква в селі Нова Збур'ївка. В Рибальчому – варіанти пішохідних екскурсій: в село Іванівку з відвіданням курганної групи у селі Пам'ятне, озера Аджиголь, городища Ягорлицького селища; в ботанічний заказник «Березовые Колки» та Чорноморського біосферного заповідника; рибалка. В Геройському – відвідання церкви Казанської Божої Матері, пам'ятника запорожцям

Прогнойської паланки, старого кладовища з запорізьким хрестами, округів Чорноморського заповідника та Геройських солепромислів.

В Покровському – варіанти екскурсій: по Кінбурнському регіональному ландшафтному парку з відвідуванням городища Кінбурнського укріплення; на Тендрівську косу до святилища Ахілла; спеціалізована екскурсія до старинних маяків Дніпро-Бузького лиману. Подорож може бути заявлена наступними форматами: природознавчий зелений туризм з відвіданням пам'ятників природи; екстремальний варіант з довгими пішохідними (кінними) екскурсіями і відпочинком на морському узбережжі з ночівлею в наметах необладнаних стоянках; з етнографічним нахилом – по місцях традиційного рибного промислу; з історико-археологічним нахилом – по античних об'єктах Кінбурнського півострова, з відвіданням Ягорлицького селища; з історико-краєзнавчим нахилом – по місцях пов'язаних з подіями II російсько-турецької війни та екскурсією в Очаків.

7) По Казикерменському шляху. Автобусний маршрут, можливі фрагменти пішохідних, кінних, водних екскурсій. Коротка схема: Херсон – Тягинка – Бургунка – Отрадокаменка – Казацьке і Веселе – Берислав – Зміївка – Червоний Маяк – Республіканець. Херсон – початок маршруту, екскурсія по місту та музеям. Тягинка – відвідання меморіалу 500-річчя українського козацтва і городища Тягинського укріплення, пікнік на острові Тягин. Бургунка – зупинка біля Скатерининського мосту. Отрадокаменка – екскурсія на винзавод. Казацьке та Веселе – екскурсія по маєтку князя Трубецького. Берислав – відвідання музею; екскурсія по турецьким укріпленням на Дніпрі. Зміївка – зупинка біля будівлі лютеранської кірхи. Червоний Маяк – екскурсія по Григоріє-Бізюковому монастирю. Республіканець – відвідання міста Каменської Січі, екскурсія до могили Костянтина Гордієнка; повернення до Херсону.

Можливе продовження маршруту: на Хортицю з відвіданням Старої і Нової Січі та інших об'єктів пов'язаних з історією запорізьких козаків в

Дніпропетровській та Запорізьких областях. Формати маршруту: стандартний, історико-ностальгічний «По місцях козацької слави».

8) «Оазис в степу». Автобусний маршрут починається в селі Черняка Каховського району, яке на початку XX століття стало «Меккою» футуризму. Тут в маєтку графа Мордвинова зустрічались видатні представні футуристичного напрямлення в літературі та мистецтві: Давид Бурлюк, Володимир Маяковський, Володимир Хлєбніков, Олексій Кручених. В кургані біля села Новокам'янка виявлено погребіння печенігського воїна X-IX століть. Село Чорна Долина, яке знаходиться на межі Каховського та Чаплинського районів, відоме трагічними подіями історії запорізького козацтва: трагічна загибель українських полонених за наказом Івана Сірка, битва об'єднаних військ на чолі Івана Мазепи і Василя Голіцина з кримською ордою хана Селім-Гірея I, битва козаків під час російсько-турецької війни 1735-1739 років. Далі маршрут пролягає через села Преображенка та Григорівка. Біля смт. Чаплинка маршрут розділяється: перше напрямлення на біосферний заповідник «Асканія-Нова», друге через село Павлівка до села Строганівка.

9) «Каланчацьке примор'є». Автобусний маршрут починається в селі Виноградове Цюрупинського району, історія якого тісно пов'язана з одним із останніх актів боротьби українських козаків за свої станові права – Турбаєвським повстанням. У селі Тарасівка можна відвідати цікавий пам'ятник зодчества – церкву Святого Архістратиґа Михайла, нині освячена в ім'я Ікони Казанської Богородиці. Неподалік від райцентру Каланчак, в селі Привілля зберігся цікавий пам'ятник періоду переселення чорноморських козаків на Кубань. На кургані біля села височить кам'яний хрест з написом: «ИНЦИ 1794 староста церкви вожак Данило Вовк». Закінчується маршрут в Хорлах – приморському селі на березі Каркінідської затоки. Саме тут можна відвідати економію Фальц-Фейнів історично-архітектурну пам'ятку початку XX століття.

10) «Хорли». Приморське село Каланчацького району на березі Каркінітської затоки. Для любителів тихого напівдикого відпочинку Хорли – ідеальне місце, яке має ряд інтригуючих особливостей. Першою є географічна: занадто сильно за обрисами невеликий півострів нагадує Кримський. Потрапити на нього можна по вузькій обміліні-перешийку «Перекопському». Сам півострів площею 2 на 3 км і 8 км по периметру можна обійти протягом дня. Є ще «Керченський півострів» у вигляді Устричних островів, що протяглися на схід на півтора кілометра. Другою особливістю є архітектурні спорудження – пам'ятники господарчого призначення, які збереглися до теперішнього часу, пов'язані з дивовижною історією цього населеного пункту.

Таким чином Херсонська область представлена 10-ма маршрутами з широким вибором варіацій як самого маршруту, так і його мети, виду туризму.

У 2019 році в межах Херсонської області всього обслуговано 410944 туриста, що на 35% перевищує показники 2018 року. Порівняльний аналіз стану туристичної діяльності за 2018-2019 роки, наданий у таблиці 2.1.1.

Таблиця 2.1.1

Порівняльний аналіз стану туристичної діяльності за 2018-2019 роки

Види підприємств	Іноземний туризм		Темп росту	Закордонний туризм		Темп росту	Внутрішній туризм		Темп росту	Всього		Темп росту
	2018	2019		2018	2019		2018	2019		2018	2019	
	осіб	осіб	%	осіб	осіб	%	осіб	осіб	%	Осіб	осіб	%
Ліцензовані підприємства	1184	2344	98	2666	3463	30	66731	106022	59	70581	112028	59
Санаторно-курортні заклади	5652	10060	78	—	—	—	229251	288856	26	234903	298916	27
Всього	6836	12404	82	2666	3463	30	295982	395077	33	305484	410944	35

Співвідношення кількості туристів кожного виду туризму представлено на рис. 7. На ньому ми бачимо що 96% туристів – це туристи, які подорожують в своїй країні; 3,2% – ті, які є іноземними туристами, і лише 0,8% – це туристи, яких відносять до закордонних. Отже в регіоні переважає внутрішній туризм [36].

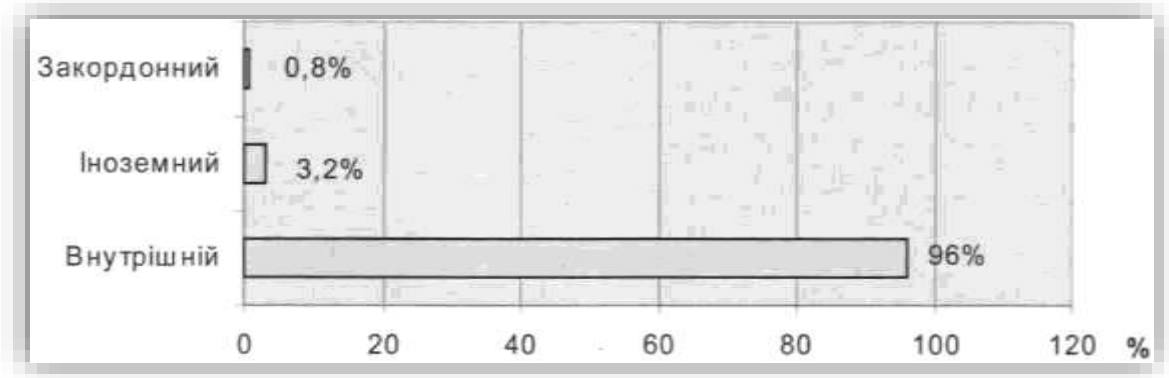

Рис.7. Співвідношення кількості туристів за видами туризму

Діаграма свідчить про незадовільний стан іноземного і закордонного туризму на Херсонщині. Але хоча частка іноземного туризму й мала, та все ж-таки має місце стрімкий темп росту порівняно з минулим роком (98%). Таких результатів отримано за рахунок збільшення кількості екскурсантів та підвищення ділової активності підприємств та установ Херсонщини, що призвело до притоку іноземців до регіону. Попри все ліцензовані фірми мають великий резерв збільшення об'ємів обслуговування, так як, такі фірми мають можливість надавати послуги в більшому об'ємі, ніж санаторно-курортні заклади, бо мають більші контактні аудиторії та маркетингові можливості необмежені розміром виробничої потужності. Найчастіше Херсонщина приймає туристів з близького зарубіжжя (РФ, Білорусі, Молдови), а також Польщі, Чехії, Франції, Англії, Угорщини, США (рис. 8).

Рис.8. Кількісний розподіл іноземних туристів за країнами

Щодо закордонного туризму, то він має не тільки меншу частку в загальному обсязі, ніж іноземний, але й зростає значно меншими темпами (30%) порівняно з минулим роком (70% у 2019 р.) й у порівнянні з іноземним та внутрішнім туризмом. На Херсонщині, як і по всій Україні, намічається тенденція до зниження темпів росту закордонного туризму. Хоча туристичні фірми розширюють коло країн, до яких можна виїхати. На сьогодні це майже 45 країн світу. При цьому слід відмітити зміни у цілях виїзду херсонських туристів за кордон у порівнянні з минулими роками: збільшилася кількість туристів, які виїхали з пізнавальними цілями та на відпочинок і навпаки зменшився відсоток виїзду з комерційними цілями. (рис. 9 та рис. 10) [37].

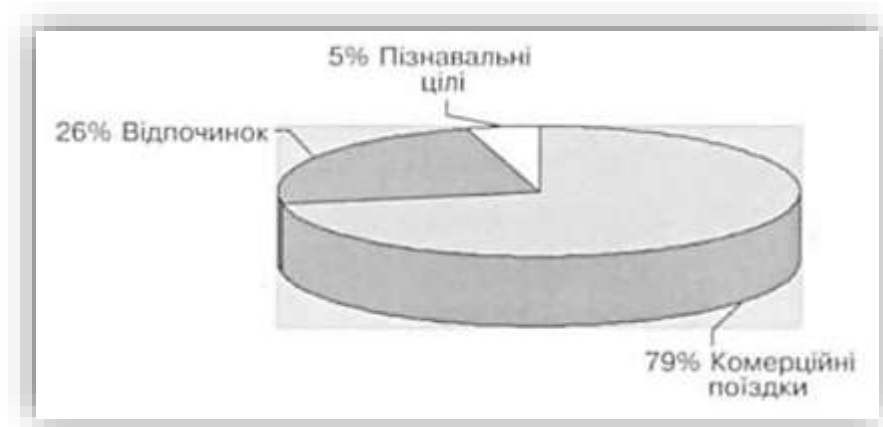

Рис.9. Цілі закордонного туризму в 2018 р.

Рис.10. Цілі закордонного туризму в 2019 р.

У цілях іноземного туризму також відбулися зміни: збільшився відсоток пізнавального та ділового туризму і зменшився приїзд іноземних туристів на відпочинок (рис. 11 та рис. 12) [37].

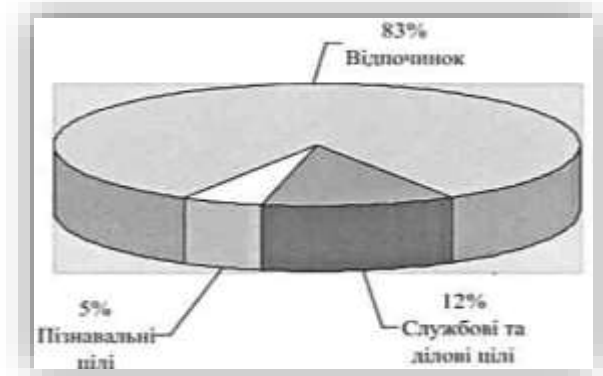

Рис.11. Цілі іноземного туризму у 2018 році

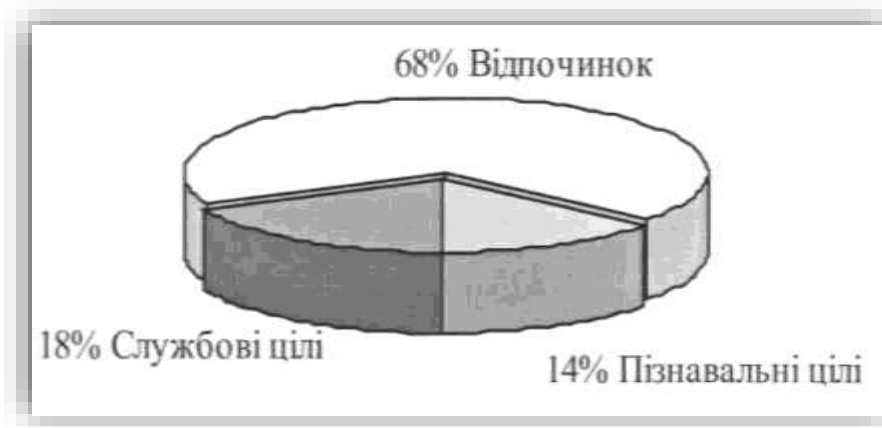

Рис.12. Цілі іноземного туризму у 2019 році

Внутрішній туризм займає найбільшу частку в загальному об'ємі туризму. Крім зрозумілих факторів причиною цьому є також різноманітність цілей туризму. На відміну від інших видів туризму внутрішній передбачає екологічний, спортивно-оздоровчий туризм. Хоча Херсонщина володіє великим потенціалом для здійснення екологічного туризму (Азово-Сиваське державне заповідне господарство, острів Бірючий, Чорноморський біосферний заповідник, Гаврилівське заповідне господарство, державний заказник Джарилгач), на даний момент його обсяги порівняно незначні і охоплюють лише вітчизняних туристів.

Аналогічна ситуація склалася і в спортивно-оздоровчому туризмі. Незважаючи на велику частку внутрішнього туризму в загальному обсязі темп його росту знизився з 70% у 2018 р. до 59% – у 2019-му. Лише на 26% зросли показники внутрішнього туризму санаторно-курортних закладів. Це пояснюється загостренням конкуренції, погіршенням екологічної ситуації в Україні, а також порівняно низький рівень якості обслуговування у санаторно-курортних закладах Херсонщини.

Слід зазначити, згідно даних за 2019 рік мисливськими господарствами було обслуговано біля 1500 туристів з інших країн і областей України. Але такі послуги надаються переважно в якості додаткових, а окремі мисливські тури майже не розробляються.

Особливої уваги заслуговує молодіжний туризм. Зменшилася завантаженість дитячих таборів, збідніла їх матеріально-технічна база, деякі виставлені на продаж або продані; зменшилася кількість баз відпочинку молоді. Ціни на путівки зростають і багатьом багатодітним сім'ям недоступні.

Також слід відмітити відсутність системи екскурсійної діяльності з учнями та студентами. Молодіжний, дитячий туризм має свої переваги в осінньо-зимовий період, особливо в періоди передноворічних та різдвяних свят.

В Херсонській області недостатньо використовується потенціал санаторно-курортних закладів. Протягом останніх років 40% пансіонатів, санаторіїв щорічно заповнені лише на 50%. Причиною цього є не стільки високі ціни, фінансова неспроможність громадян, скільки збідніла матеріально-технічна база, яка негативно впливає на якість обслуговування і призводить до неконкурентоспроможності підприємств. Стримуючим моментом для всіх туристичних підприємств і санаторно-курортних закладів є важке податкове навантаження.

Готелі Херсонської області взагалі за 2019 рік прийняли 1568 іноземних та 29580 вітчизняних туристів. За даними управління, за 2019 рік

всього було обслуговано 60383 екскурсантів, (що на 122% більше, ніж у 2018 р.). З них 1930 іноземців, 43674 вітчизняних туриста з інших областей та 10320 мешканців Херсонщини. При цьому можливості екскурсійної діяльності майже в 1,5 рази перевищують ці показники. Наприклад, заповідник «Асканія-Нова» протягом року надав послуг лише на 78% від своїх можливостей. Це при тому, що відвідування заповідника входить майже в кожний екскурсійний маршрут.

Загальні обсяги реалізації туристичних послуг ліцензованими підприємствами за 2019 рік склали 15 млн. 119 тисяч гривень, що на 149,5% перевищує показники минулого року. Платежі до бюджету склали 2386 тисяч гривень, що на 45% вище, ніж у 2018 році.

Зростаючою проблемою є неорганізований туризм (туристи, що відпочивають самі або за допомогою неліцензованих фірм). У 2019 році його обсяги перевищили обсяги організованого туризму майже на 22%. Таке становище є негативним з погляду обслуговування туристів, їх безпеки, фінансової дисципліни, впливу на екологічну ситуацію. До того ж значно ускладнюється праця медичних, правоохоронних та інших органів та установ.

Таблиця 2.1.2

SWOT- аналіз туристичної галузі Херсонщини

S: Вигідне географічне положення; сприятливі кліматичні умови; наявність природних рекреаційних ресурсів; багата історико-культурна спадщина; потенціал для розвитку різних видів туризму	W: Нерозвинена туристична інфраструктура, недосконалість митної та податкової систем; низький рівень інформаційного забезпечення туризму; недосконалість управління міжнародним туризмом з боку держави.
O: Зростання обсягу туристичного ринку; несприятливе політичне в інших країнах; широко функціональна структура туристичного ринку; екологічна забрудненість Центрального регіону України.	T: Негативний імідж Херсонщини і України взагалі у світі; висока конкуренція на світовому і національному туристичних ринках; активний розвиток туризму у сусідніх країнах; прикордонне економіко-географічне положення до окупованої Росією території Криму

На сьогоднішній день туристичні фірми недостатньо використовують можливості реклами. Це пов'язано з високими цінами на друковану рекламну продукцію, рекламні послуги на телебаченні та радіо. SWOT-аналіз галузі наданий у таблиці 2.1.2 [38].

Враховуючи унікальність земельних ресурсів рекреаційного призначення Херсонщини, станом на кінець 2016 року влада пропонує ряд земельних ділянок, які придатні для провадження інноваційної інвестиційної діяльності (табл. 2.1.2)

Таблиця 2.1.2

Земельні ділянки, які придатні для впровадження інноваційної інвестиційної діяльності Херсонщини

з/п	№ з/п (в межах району)	Сільська, селищна, міська рада	S, га	Категорія земельної ділянки	Місце розташування земельної ділянки (в межах чи за межами населених пунктів), адреса земельної ділянки (за наявності)	Рекомендоване цільове призначення земельної ділянки
	1	2	3	5	6	7
Бериславський район						
1	1	Ольгівська сільська рада	3,40	рекреаційного призначення	Контур №40, за межами, поблизу р.Дніпро	Розвиток зеленого туризму, або база відпочинку
Генічеський район						
2	1	Щасливцевська сільська рада	2,00	рекреаційного призначення	за межами населеного пункту	для розміщення готельно- розважального комплексу
3	2	Щасливцевська сільська рада	12,00	рекреаційного призначення	за межами населеного пункту	для розміщення бази відпочинку
4	3	Щасливцевська сільська рада	10,40	рекреаційного призначення	за межами населеного пункту	для розміщення бази відпочинку
5	4	Щасливцевська сільська рада	13,30	рекреаційного призначення	за межами населеного пункту	для розміщення бази відпочинку
6	5	Щасливцевська сільська рада	10,50	рекреаційного призначення	за межами населеного пункту	для розміщення бази відпочинку
7	6	Стріківська сільська рада	1,00	рекреаційного призначення	за межами населеного пункту	для розміщення бази відпочинку
8	7	Стріківська сільська рада	10,00	рекреаційного призначення	за межами населеного пункту	для розміщення бази відпочинку
9	8	Щасливцівська сільська рада	5,00	землі рекреаційного призначення	за межами населеного пункту (за межами прибережної захисної смуги)	для розміщення бази відпочинку
10	9	Щасливцівська сільська рада	6,24	землі рекреаційного призначення	за межами населеного пункту (за межами прибережної захисної смуги)	для розміщення бальнеологічного комплексу
Горностаївський район						
11	1	Заводівська сільська рада	2,00	житлової та громадської забудови	В межах населеного пункту с. Заводівка	будівництво бази відпочинку в с. Заводівка
12	2	Заводівська сільська рада	0,50	житлової та громадської забудови	В межах населеного пункту с. Заводівка	будівництво бази відпочинку в с. Заводівка
Іванівський район						
13	1	Іванівська селищна рада	8,20	водний фонд	в межах населеного пункту	зона відпочинку
ВСЬОГО: 13 ділянок						

Як бачимо з таблиці 2.1.2, влада Херсонщини зацікавлена в розвитку туризму в області.

2.2. Склад та інфраструктура регіонального туризму, управління туристичними потоками на Херсонщині

Вигідне економіко-географічне положення Херсонської області, особливо вихід до Азовського та Чорного морів, сприятливі природно-кліматичні умови сприяють формуванню в регіоні потужного туристично-рекреаційного комплексу, розвиток якого протягом останніх років характеризується динамічним зростанням (табл. 2.2.1) [39-41].

Таблиця 2.2.1

Показники кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами (юридичними та фізичними особами підприємцями), за видами туризму у Херсонській області за 2017-2019 рр., осіб

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами – усього	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2017	20278	-	14747	5531
2018	26130	-	19702	6428
2019	28113	7	23607	4499
Відхилення 2019/2017				
- абсолютне, (+; -)	7835	7	8860	-1032
- відносне, %	138,6	-	160,1	81,3
Відхилення 2019/2018				
- абсолютне, (+; -)	1983	7	3905	-1929
- відносне, %	107,6	-	119,8	70,0

Як бачимо з таблиці 2.2.1, кількість обслугованих туристів – громадян Херсонської області має тенденцію до зростання. Так, у 2019 р. відносно 2017 р. їх кількість збільшилась на 7 835 осіб (38,6 %), а відносно 2018 р. – на 1 983 осіб (7,6 %). При цьому, кількість виїжджаючих громадян зросла із 14 747 осіб у 2017 р. до 23 607 осіб у 2019 р., тобто на 8 860 осіб (60,1 %). Це зумовлено погіршенням соціально-економічного положенням країни в

цілому, та регіону, зокрема; дороговизною туристичного продукту, що робить його недоступним для соціальних категорій населення; недостатнім розвитком інфраструктури туризму; недостатньою кількістю безпечного та комфортабельного автотранспорту для обслуговування екскурсантів; незадовільним станом більшості автомобільних доріг. Втім, Херсонщина є привабливою для іноземних туристів як туристичний регіон. Так, у 2019 р. порівняно з 2017 р. їх кількість підвищилась на 7. Розвиток іноземного туризму здатний забезпечити отримання валютних коштів за туристичний продукт, формування позитивного іміджу регіону на міжнародній арені.

Найбільшу питому вагу в структурі туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Херсонській області займають туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон (у 2017 р. – 72,7 %, у 2018 р. – 75,4 %, у 2019 р. – 84,0 %), а найменшу – іноземні туристи (у 2019 р. – 0,02 %), (рис. 13).

Рис.13. Структура кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Херсонській області за 2017-2019 рр., %

Оцінивши динаміку туристичних потоків Херсонської області, проаналізуємо даний показник і по Україні (таблиці 2.2.2.-2.2.3) [39-41].

Таблиця 2.2.2

Показники кількості туристів – громадян України, обслугованих туроператорами та турагентами в Україні у 2017-2019 рр., осіб

Показники	Роки:			Відхилення:			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2017	2018	2019	2019/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2019/ 2018
Юридичні особи							
Кількість обслугованих туристів (без екскурсантів) – усього, у т.ч.:	2365424	3884682	5236249	2870825	1351567	221,4	134,8
подорожуючих							
в межах України	393396	376569	449655	56259	73086	114,3	119,4
за кордоном	1972028	3508113	4786594	2814566	1278481	242,7	136,4
Фізичні особи-підприємці							
Кількість обслугованих туристів (без екскурсантів) – усього, у т.ч.:	401397	596820	809008	407611	212188	201,5	135,6
подорожуючих							
в межах України	83571	80230	70736	-12835	-9494	84,6	88,2
за кордоном	317826	516590	738272	420446	221682	232,3	142,9

Таблиця 2.2.3

Показники кількості туристів-іноземців, обслугованих туроператорами та турагентами в Україні у 2017-2019 рр., осіб

Показники	Роки:			Відхилення:			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2017	2018	2019	2019/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2019/ 2018
Юридичні особи							
Кількість обслугованих туристів (без екскурсантів) – усього, у т.ч.:	38563	72941	83703	45140	10762	217,1	114,8
подорожуючих							
в межах України	-	-	-	-	-	-	-
за кордоном	-	-	-	-	-	-	-
Фізичні особи-підприємці							
Кількість обслугованих туристів (без екскурсантів) – усього, у т.ч.:	1052	3004	3137	2085	133	298,2	104,4
подорожуючих							
в межах України	-	-	-	-	-	-	-
за кордоном	-	-	-	-	-	-	-

Дані таблиці 2.2.2 свідчать, що кількість туристів-громадян України, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності (юридичними особами) протягом 2017-2018 рр. збільшилась на 2 870 825 осіб (у 2,2 раза), а протягом 2018-2019 рр. – на 1 351 567 осіб (34,8 %). У 2019 р. відносно 2017 р. також підвищилась кількість туристів-громадян України, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності (фізичними особами-підприємцями) на 407 611 осіб (у 2 раза), а відносно 2018 р. – на 212 188 осіб (35,6 %).

Проведена оцінка кількості туристів іноземців, які обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності (юридичними особами та фізичними особами-підприємцями), дані представлені в табл. 2.2.3.

З таблиці 2.2.3 зробимо висновок, що кількість туристів іноземців, які обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності (юридичними особами та фізичними особами-підприємцями) зросла за аналізовані роки на 10 762 осіб (14,8 %) та на 133 особи (4,4 %) відповідно. Для 85 % туристів основною метою подорожі була організація дозвілля та відпочинку.

Станом на 2019 р. в Херсонській області, налічувалось 82 ліцензованих туристичних підприємств [42]. Більшість з яких функціонує у м. Херсон. Серед районів Херсонської області найбільше туристичних підприємств припадає на Генічеський, Голопристанський, Скадовський та Новокаховський райони. Це зумовлено розташуванням (близькість до обласного центру, зручне транспортне сполучення тощо), значною кількістю населення у цих районах, а також наявними природними та історико-культурними ресурсами.

Кількість суб'єктів туристичної діяльності, (як юридичних осіб, так і фізичних осіб-підприємців), як по Херсонському регіону, так і по Україні в цілому, зменшилась (таблиці 2.2.4-2.2.5) [39-41].

Таблиця 2.2.4

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи) за регіонами України за 2017-2019 рр., (од.)

Регіон	Роки:			Відхилення:			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2017	2018	2019	2019/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2019/ 2018
Україна	1743	1833	1867	124	34	107,1	101,9
Херсонська	14	16	14	-	-2	100,0	87,5

Аналізуючи дані у таблиці 2.2.4 бачимо, що у 2019 р. відносно 2017 р. кількість суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) в Херсонській області скоротилась на 2 од. (12,5 %). Дана тенденція пояснюється падінням попиту на туристичні послуги через нестабільність політичної та соціально-економічної ситуації в Україні, проведенням бойових дій на Сході України, анексією АР Крим, пандемією COVID-19. Проте, по Україні протягом 2018-2019 рр., їх кількість навпаки, зросла на 34 од. (1,9 %).

У таблиці 2.1.5 спостерігаємо, що кількість суб'єктів (фізичних осіб-підприємців) по Херсонському регіону протягом 2017-2019 рр. підвищилась на 4 од. (6,3 %). А по Україні – на 337 од. (13,7 %).

Таблиця 2.2.5

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичні особи-підприємці) за регіонами України за 2017-2019 рр., (од.)

Регіон	Роки:			Відхилення:			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2017	2018	2019	2019/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2019/ 2018
Україна	1726	2460	2797	1071	337	162,1	113,7
Херсонська	53	64	68	15	4	128,3	106,3

На рисунку 14 схематично відображена питома вага туристичних підприємств Херсонської області у загальній кількості суб'єктів туристичної діяльності.

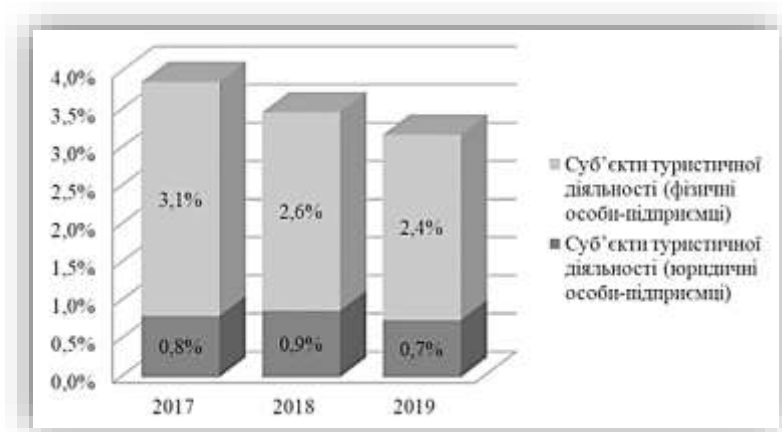

Рис.14. Питома вага кількості суб'єктів туристичної діяльності за регіонами України за 2017-2019 рр., %

З рисунку 14 зробимо висновок, що питома вага кількості туристичних підприємств Херсонської області у загальній кількості суб'єктів туристичної діяльності коливається у межах 0,7-3,1 %, в тому числі, юридичних осіб (0,8 % – у 2017 р., 0,9 % – у 2018 р., 0,7 % – у 2019 р.), фізичних осіб – підприємців (3,1 % – у 2017 р., 2,6 % – у 2018 р., 2,4 % – у 2019 р.).

У 2019 р. порівняно з 2017 р. кількість фізичних осіб-підприємців Херсонської області скоротилася на 0,7 в.п., а юридичних осіб – на 0,1 в.п. Якщо порівняти ці дані із загальною кількістю суб'єктів туристичної діяльності в Україні, то загальна кількість аналізованих підприємств зменшилась на 1,1 в.п. Дана тенденція є результатом політичної нестабільності, проведенням антитерористичної операції (АТО), пандемією COVID-19, зменшенням платоспроможності населення, які спричинили об'єктивну передумову зниження туристичних потоків, та туристичної активності населення країни, регіону та їх туристичної привабливості для іноземних відвідувачів, що, своєю чергою, призвело до підвищення конкуренції серед підприємств-виробників туристичного продукту України та, Херсонської області, зокрема, й перевищення пропозиції над споживанням туристичних послуг; відсутністю даних по АР Крим та частин Донецької та Луганської областей.

Слабким сегментом ринку туристичних послуг Херсонщини є здійснення екскурсійної діяльності. Незначне збільшення даного виду діяльності за останні роки відбулося переважно за рахунок розширення екскурсійних маршрутів у сільській зоні. Що стосується міської зони, то м. Херсон суттєво поступається, наприклад, м.Одеса у контексті пам'яток архітектури, історії, культури, які представляють туристичний інтерес. В зв'язку з процесами глобальної урбанізацією, агротуризм набуває все більшої популярності серед населення, і в першу чергу, у сімей з дітьми. На противагу традиційним формам туризму, відпочинок вихідного дня в аграрному середовищі набуває не лише виховної та пізнавальної, але і освітньої функції.

На основі проведеної оцінки туристичної діяльності в Херсонському регіоні нами були визначені можливості та обмеження її розвитку, переваги та недоліки сучасного стану (табл. 2.2.6).

Таблиця 2.1.6

SWOT-аналіз туристичної діяльності в Херсонському регіоні

Переваги (сильні сторони)	Недоліки (слабкі сторони)
– збільшення туристичних потоків; – підвищення доходів від туристичної діяльності; – зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб); – сприятливі умови для поєднання різних видів туризму та оздоровлення; – привабливий туристичний імідж Херсонського регіону; – можливості диверсифікації ринку туристичних послуг (зелений, екологічний, гастрономічний, етнографічний, медичний, з організації та проведення ділових заходів, подієвий); – широкий спектр можливостей щодо забезпечення організованого відпочинку та оздоровлення; – велика кількість пляжів на узбережжі; – перспективні умови розвитку нових видів туризму (сільського, зеленого, гастрономічного, етнографічного, подієвого).	– незадовільний стан доріг та під'їзних шляхів до об'єктів туристичного призначення, непривабливість супутньої інфраструктури; – низький рівень інформаційного супроводження туристичної діяльності; – недостатня облаштованість рекреаційних територій та низький рівень туристичного сервісу; – відсутність цілісної системної державної політики розвитку та підтримки галузі; – скорочення кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичних осіб-підприємців); – обмеження щодо забезпечення зростання кількості туристів та рекреантів через відсутність облаштування територій та об'єктів рекреаційно-туристичної сфери; – слабка координованість роботи різних профільних установ з надання туристичних, оздоровчих та інших супутніх послуг; – недостатня розвиненість інфраструктури туристичної галузі.
Можливості	Загрози
– збільшення значення регіону щодо надання рекреаційно-оздоровчих послуг у зв'язку з анексією АР Крим; – активне співробітництво з державами Чорноморського регіону; – членство у європейських мікрорегіональних об'єднаннях; – транзитні можливості території регіону; – можливості активного розвитку та розширення сфери послуг; – реформування ключових елементів державного управління; – активна позиція місцевої влади щодо поліпшення інвестиційного клімату в регіоні.	– загроза національній безпеці та суверенітету України внаслідок ситуації в АР Крим та на Сході України; – скорочення туристичних потоків через пандемію COVID-19; – конкуренція з боку інших регіонів та держав; – корупція та нестабільність «правил гри» в економіці; – недостатня інноваційність підприємств; – значні потоки переміщених осіб та необхідність організації їх прийому й розміщення; – слабка забезпеченість гарантій з боку держави для внутрішніх та закордонних інвесторів; – недовіра іноземних бізнесових кіл до гарантування державою захисту інвестицій та економічних інтересів; – незадовільна структура зовнішніх інвестицій; – слабка інформованість потенційних партнерів про можливості регіону

Таким чином, зробимо висновок, що у туристичній галузі Херсонської області відбуваються процеси розвитку конкуренції на основі діяльності суб'єктів туризму – туроператорів, турагентів фізичних та юридичних осіб. Динаміка показує, що найбільшу питому вагу мають туристи, охоплені внутрішнім туризмом. Тенденції розвитку видів туризму за метою поїздки як у юридичних, так і у фізичних осіб, схожі – переважає відпочинок і дозвілля при низькому рівні розвитку інших видів туризму.

Найважливішою визначальною величиною розвитку туризму в Херсонському регіоні є інфраструктурна складова, суттєве місце у якій займають заклади розміщення (таблиця 2.2.7) [43; 44].

Таблиця 2.2.7

Показники функціонування колективних засобів розміщення у
Херсонській області за 2017-2019 рр.

Роки	Кількість колективних засобів розміщення, од.			Кількість місць, од.			Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення, осіб		
	усього	у тому числі у		усього	у тому числі у		усього	у тому числі у	
		готелів та аналогічних засобів розміщення	спеціалізованих засобів розміщення		готелів та аналогічних засобів розміщення	спеціалізованих засобів розміщення		готелів та аналогічних засобів розміщення	спеціалізованих засобів розміщення
2017	225	57	168	24681	2131	22550	161183	47251	113932
2018	107	24	83	19581	2201	17380	129660	29776	99884
2019	88	17	71	16594	2014	14580	104027	31760	72267
Відхилення 2019/2017 р.									
- абсолютне, (+; -)	-137	-40	-97	-8087	-117	-7970	-57156	-15491	-41665
- відносне, %	39,1	29,8	42,3	67,2	94,5	64,7	64,5	67,2	63,4
Відхилення 2019/2018 р.:									
- абсолютне, (+; -)	-19	-7	-12	-2987	-187	-2800	-25633	1984	-27617
- відносне, %	82,2	70,8	85,5	84,7	91,5	83,9	80,2	106,7	72,4

Аналізуючи дані таблиці 2.2.7 слід зауважити, що сектор щодо спеціалізованих засобів розміщування найсильніше відчуває нестабільність ринку, відсутність достатнього фінансування та державного регулювання.

Динаміка розвитку готелів та аналогічних засобів розміщування, й спеціалізованих засобів розміщення в Херсонській області схематично наведена на рисунку 15.

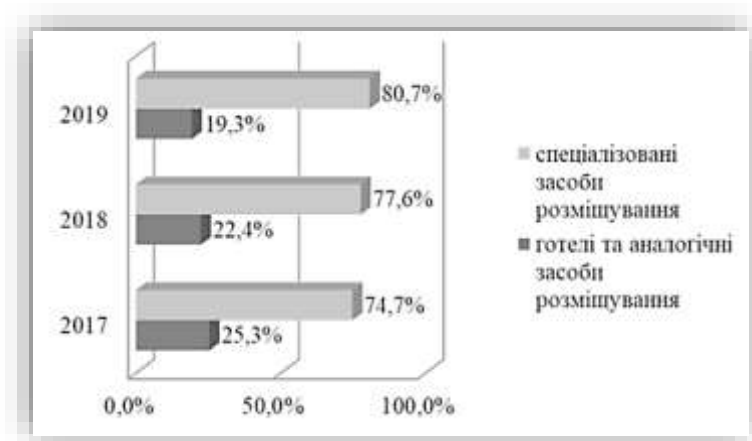

Рис.15. Динаміка розвитку готелів та аналогічних засобів розміщування, й спеціалізованих засобів розміщення в Херсонській області за 2017-2019 рр.

З рисунку 15 зазначимо, що Херсонська область виділяється високою питомою вагою готелів у структурі колективних засобів розміщення. Так, станом на 2019 р. на готелі припадало 19,3 %, а на санаторії – 80,7 %.

Основна частина колективних засобів розміщування Херсонського регіону сконцентрована у м. Херсон – 91 од., та в районах, через які проходять важливі транспортні магістралі, й зосереджені значні привабливі туристично-рекреаційні ресурси.

Херсонська область за кількістю осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщення займає 6-те місце серед усіх регіонів України, з чисельністю 154 768 осіб станом на 2019 р. Номерний фонд підприємств готельного господарства Херсонському регіоні представлений

в більшості номерами вищої, першої, другої та третьої категорій. Коефіцієнт використання місткості готелів та аналогічних засобів розміщування в Херсонській області за 2017-2019 рр. перевищував середній рівень вказаного показника по Україні, але останні роки мав тенденцію до спадання і складає 0,19, що відповідає середньому рівню показника по Україні. Тобто, спостерігається ситуація неповного використання наявної, розбудованої готельної й рекреаційної інфраструктури. Основними причинами переважно низького використання місткості колективних засобів розміщення у більшості регіонів України та Херсонської області, є залежність від сезонного коливання попиту – значної різниці в попиті на туристичні послуги в пік сезону та міжсезоння [44].

Показники кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування за видами закладів в Україні наведено у таблиці 2.2.8.

Таблиця 2.2.8

Показники кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування за видами закладів в Україні за 2017-2019 рр. [43; 44]

Заклади	Роки:						Відхилення абсолютне (+,-)	
	2017		2018		2019		2019/ 2017	2019/ 2018
	одиноць	питома вага, %	одиноць	питома вага, %	одиноць	питома вага, %		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього, з них	5135164	100,0	3747656	100,0	3693556	100,0	-1441608	-54100
готелі	4395846	85,6	3192654	85,2	3142935	85,1	-1252911	-49719
мотелі	110699	2,2	58803	1,6	58201	1,6	-52498	-602
хостели	44498	0,9	36482	1	35984	1,0	-8514	-498
кемпінги	7814	0,2	6731	0,2	6729	0,2	-1085	-2
агротелі	-	-	-	-	-	-	-	-
гуртожитки для приїжджих	192308	3,7	187503	5	189798	5,1	-2510	2295
туристичні бази, гірські притулки	383999	7,5	265483	7,1	259909	7,0	-124090	-5574

Аналізуючи дані таблиці 2.2.8 зазначимо, що протягом 2017-2019 рр. відбулось скорочення кількості розміщених осіб що перебували у готелях та

аналогічних засобах розміщування за видами закладів в Україні – з 5 135 164 осіб у 2017 р. до 3 693 556 осіб у 2019 р. З них: у готелях – на 1 252 911 осіб, мотелях – 52 498 осіб, хостелах – 8 514 осіб, кемпінгах – 1 085 осіб, туристичних базах та гірських притулках – на 124 090 осіб. Кількість осіб, що перебувала у гуртожитках для приїжджих у 2019 р. відносно 2017 р. також скоротилась на 2 510 осіб. Найбільша кількість осіб перебувала у готелях (85,6 % – у 2017 р., 85,2 % – у 2018 р., 85,1 % – у 2019 р.), а найменша – у кемпінгах 0,2 % відповідно кожного року.

На даний час, основними проблемами готелів та аналогічних засобів в Україні, та Херсонській області, зокрема, є: наявність низької частки готелів, які пройшли атестування: більшість готелів Херсонщини не відповідає або неповністю відповідає стандартам і вимогам ДСТУ 4269:2003 («Послуги туристичні. Класифікація готелів»); недосконала матеріально-технічна база; недостатня інтеграція сучасних маркетингових та інформаційних систем й інновацій; недостатній рівень автоматизації та комп'ютеризації більшості технологічних процесів призводить до здорожчання готельних послуг.

З огляду на значний ресурсний потенціал для розвитку санаторнокурортного господарства, Херсонська обласна має досить невисокі показники його функціонування у національному вимірі. Мережа оздоровчих закладів України налічує 2,6 тис. підприємств, серед яких санаторії та пансіонати з лікуванням (2,5 %), санаторії-профілакторії (1,1 %), будинки, пансіонати та бази відпочинку (1,4 %), бази та інші заклади (9,4 %), дитячі санаторні та оздоровчі заклади (85,7 % від загальної кількості санаторно-курортних установ). У таблиці 2.2.9 наведено дані, які стосуються функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Херсонській області [42].

Таблиця 2.2.9

Показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Херсонській області за 2017-2019 рр., (од.)

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.
2017	11	2,2	1	-	27	5,3	104	13,8
2018	11	2,2	1	-	27	5,3	129	15,1
2019	11	2,2	1	-	27	5,3	129	15,1
Відхилення 2019/2017 р.:								
- абсолютне, (+; -)	-	-	-	-	-	-	25	1,3
- відносне, %	100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0	124,0	109,4
Відхилення 2019/2018 р.:								
- абсолютне, (+; -)	-	-	-	-	-	-	-	-
- відносне, %	100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0	100,0	100,0

Аналізуючи дані у таблиці 2.2.9 зробимо висновок, що на даний момент, у Херсонській області налічується 11 санаторіїв та пансіонатів з лікуванням; 1 санаторій-профілакторій; 27 будинків і пансіонатів відпочинку; 129 баз та інших закладів відпочинку.

Досить розповсюдженим видом туризму в Херсонському регіоні залишається дитячий оздоровчий туризм (таблиця 2.2.10) [42].

Таблиця 2.2.10

Показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Херсонській області за 2017-2019 рр.

Роки	Кількість закладів, одиниць, од.		У них місць, одиниць, од.		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі	усього	у тому числі	усього	у тому числі
		заклади оздоровлення		закладах оздоровлення		закладах оздоровлення
2017	446	34	11396	11396	62140	35272
2018	412	29	9618	9618	58527	32582
2019	365	33	11470	11470	60420	38833
Відхилення 2019/2017 р.:						
- абсолютне, (+; -)	-81	-1	74	74	-1720	3561
- відносне, %	81,8	97,1	100,6	100,6	97,2	110,1
Відхилення 2019/2018 р.:						
- абсолютне, (+; -)	-47	4	1852	1852	1893	6251
- відносне, %	88,6	113,8	119,3	119,3	103,2	119,2

З даних таблиці 2.2.10 зробимо висновок, що станом на 2019 р. в Херсонській області працювало 365 дитячих заклади оздоровлення та відпочинку, що на 81 заклад (18,2 %) менше, порівняно з 2017 р. та на 47 закладів (11,4 %) нижче 2018 р. Кількість місць при цьому в 2019 р. порівняно з 2017 р. підвищилась на 74 од (0,6 %), а порівняно з 2018 р. – на 1 852 од. (19,3 %) і склала 11 470 од. Разом з тим, кількість дітей, які відпочили та оздоровились у дитячих закладах, збільшилась з 62 140 тис. осіб у 2017 р. до 60 420 тис. осіб у 2019 р.

На території курортно-рекреаційних районів Херсонської області, розташованих на узбережжях Чорного й Азовського морів, здійснюють діяльність близько 1 064 пансіонатів та міні-готелів приватного сектору, 280 закладів відпочинку та оздоровлення державної, комунальної, приватної форм власності, з них 46 дитячих спеціалізованих закладів. Окрім закладів відпочинку та оздоровлення, на узбережжі послуги з розміщення в області надають 62 об'єкти сільського зеленого туризму, 64 цілорічні готельні підприємства.

Суттєвою проблемою індустрії гостинності у Херсонській області є діяльність власників індивідуальних засобів розміщення (дачі, котеджі, гостьові квартири та будинки тощо), більшість з яких надають послуги розміщення без декларування своїх доходів та сплати податків, створюючи цим самим неконкурентне бізнес-середовище відносно легально діючих учасників ринку.

Інфраструктура харчування характеризується найвищим рівнем розвитку ресторанного господарства, а саме: високим рівнем забезпеченості населення підприємствами, найбільшою кількістю об'єктів ресторанного господарства, найвищою забезпеченістю населення місцями в них, та значним туристичним потенціалом. На даний час, мережа підприємств ресторанного господарства Херсонського регіону, станом 2019 р., складає 2 757 підприємства з кількістю 125 328 посадкових місць [42]. Що стосується мережі підприємств швидкого харчування, то зазначений сегмент ринку

налічує 250 од. Зросла також кількість підприємств ресторанного господарства із додатковими послугами населенню. Зокрема, послуги культурного та спортивно-розважального характеру та кейтерінгу. На сьогодні близько 100 підприємств надають такі послуги.

Всебічний розвиток інфраструктури культурно-дозвільної та рекреаційної сфер є критично важливим чинником якості життя та соціального комфорту. Так, розвинутість індустрії дозвілля, насиченість культурного життя, рекреаційні можливості території входять до переліку основних показників. Разом із тим, протягом останніх років все більш гостро відчувається конкуренція з боку інших регіонів держави.

У контексті оцінки потенціалу туристичної галузі, найважливішою складовою транспортної інфраструктури є величина та стан доріг з твердим покриттям. Адже туристичні екскурсійні маршрути потребують дорожнє забезпечення із розгалуженою мережею доріг національного, регіонального та місцевого значення. Зміни, що відбуваються у дорожньому господарстві країни важко назвати позитивними.

Не дивлячись на те, що довжина доріг із твердим покриттям I категорії збільшилася на 1,6 %, загальна протяжність доріг із твердим покриттям в аналізованому періоді скоротилась на 0,6 %. Слід відмітити, що незначні позитивні зміни у збільшенні довжини доріг з твердим покриттям України стосуються виключно доріг національного значення. Натомість довжина доріг регіонального та місцевого значення (III-V категорії) в аналізованому періоді залишилася без змін, або навіть зменшилась. У Херсонській області довжина доріг з твердим покриттям фактично не зазнала змін.

Протягом 2017-2019 рр. найбільших втрат зазнали дороги III категорії, їх довжина скоротилась майже на 4 %. Дороги I та IV категорії мали, хоч і невелику, але позитивну динаміку. Отже, дефіцит розгалуженої мережі автомобільних доріг регіонального та місцевого значення – не єдина проблема транспортного забезпечення розвитку туристично-рекреаційного

потенціалу Херсонського регіону. Не меншою, а можливо й більшою проблемою є стан дорожнього покриття.

Таким чином, зробимо висновок, що основу туристичної інфраструктури Херсонської області складають засоби колективного розміщення. Протягом аналізованих років їх загальна кількість скорочується, але їх середня місткість зростає. Тенденцією 2017-2019 рр. є зростання номерного фонду готелів та аналогічних засобів розміщення другої категорії. Матеріальна база туризму області потребує реконструкції, істотного розширення мережі туристичних об'єктів та послуг, фінансової фондової підтримки, розробки спільних державно-приватних програм з оновлення та реконструкції.

Висновки до 2 розділу

Туристична галузь є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету, істотного позитивного впливу на стан справ у багатьох галузях економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо). Туризм є не лише джерелом пізнання світу, але й великим прибутковим бізнесом. Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини краю, збереженню екологічної рівноваги. Сьогодні для багатьох країн туризм вже став провідним джерелом доходів. Україна за умови залучення інвестицій, також може зробити туризм дуже прибутковою справою.

Отже, оскільки Херсонська обл. має достатній туристичний потенціал, то для підвищення ефективності його використання, на нашу думку, слід провести наступні заходи: створювати нові туристичні об'єкти, нові туристичні маршрути, які будуть привабливими у сфері туризму в регіоні; створення інформаційної підтримки туристичного бізнесу тощо.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1. Екотуризм як інструмент сталого розвитку територій

Сучасна концепція екологічного туризму, як одного з найважливіших інструментів сталого розвитку територій, виникла нещодавно. Термін «екологічний туризм» було запропоновано 1983 р. мексиканським економістом-екологом Г. Цембаллос-Ласкурейном. На його думку, екологічний туризм – це поєднання подорожі з екологічно чуйним ставленням до природи, що дозволяє об'єднати радість знайомства та вивчення зразків флори та фауни з можливістю сприяти захисту природи (Бейкер, Девідсон, 1998).

Згодом визначення цього поняття було запропоновано різними авторами та організаціями, зокрема: Всесвітньою туристською організацією (UNWTO, 1994), Міжнародним союзом охорони природи (IUNC, 1996), Міжнародним товариством екотуризму (TIES, 1991).

Рис.16. Екотуризм – search, explore, discover

Одним з що найбільш часто зустрічаються в літературі є визначення, запропоноване Всесвітнім фондом дикої природи (WWF): екологічний туризм – це туризм, що включає подорожі в місця з відносно недоторканою природою з метою отримати уявлення про природні та культурно-

етнографічні особливості даної місцевості, що не порушує при цьому цілісності екосистем і створює економічні умови, за яких охорона природи та природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення.

В даний час особлива увага в економіці розвинених країн світу звертається на розвиток туристичних послуг, що входять до складу сфери обслуговування. Сьогодні, згідно з відомостями ВТО, щорічне зростання екотуризму як галузі туризму, що найінтенсивніше розвивається, становить 30 %, а його частка в доходах світового туризму – 10-15 % [45]. Інтенсивний розвиток екотуризму пояснюється зростанням потреб населення у відпочинку на природі через негативний вплив розвитку промисловості на навколишнє середовище.

Екотуризм один із видів діяльності багатьох країн світу. Це одна з форм активного відпочинку, де людина не тільки відновлює своє здоров'я, а й отримує естетичну насолоду, спостерігаючи за флорою та фауною довкілля. В даний час метою екотуризму є раціональне використання природи в туристичному напрямку для забезпечення екологічної безпеки майбутнього покоління та його стабільного розвитку. Для визнання екологічного туризму повинні бути дотримані такі вимоги: послуга, що надається, повинна бути екологічно спрямованою, транспортна послуга туристів екологічно чистою, питні та харчові продукти повинні бути екологічно чистими та корисними, у складі яких повинні утримуватися місцеві продукти, кваліфіковані гіді повинні супроводжувати туристів у пам'ятки .

Концепція екотуризму виходить з принципів, показаних на рис.17.

Концепція сталого розвитку виникла порівняно недавно. Вперше вона набула широкого розголосу в 1980 р. у Всесвітній стратегії охорони природи, яка була розроблена Міжнародним союзом охорони природи та природних ресурсів (МСОП) при консультації, співпраці та фінансовій підтримці Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Світового фонду) та інших міжнародних неурядових організацій. Однією з основних

цілей цього документа є донести до суспільства думку про те, що збереження природи є одним з невід'ємних елементів процесу збалансованого соціально-економічного розвитку.

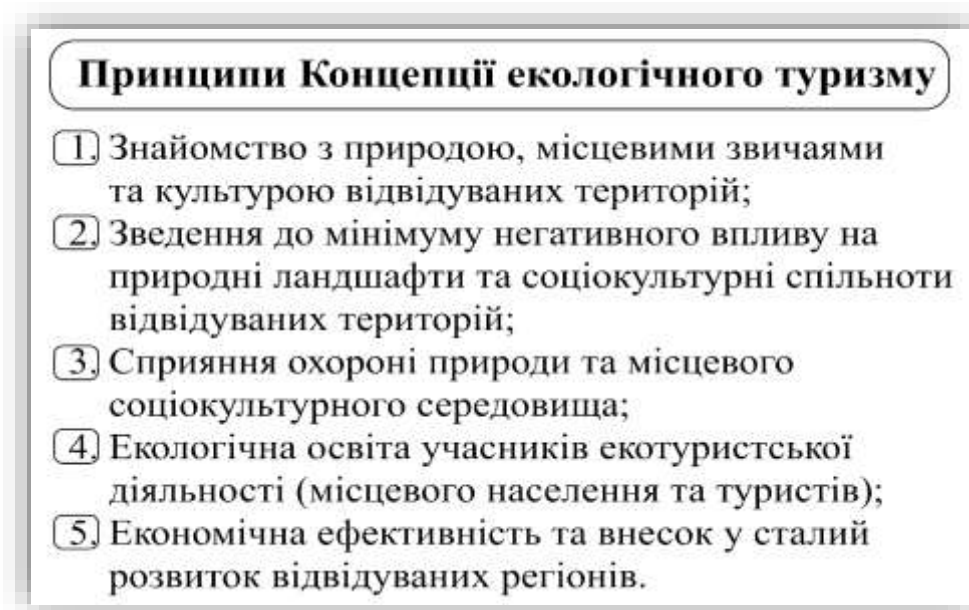

Рис.17. Принципи Концепції екологічного туризму

Стійкий розвиток – процес змін, у якому експлуатація ресурсів, напрямок інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку та інституційні зміни узгоджені одна з одною та зміцнюють нинішній та майбутній потенціал для задоволення людських потреб та устремлінь. При сталому розвитку задоволення потреб теперішнього часу не підриває здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. У концепції сталого розвитку мається на увазі використання трьох підходів: економічного, соціального та екологічного (конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку, Ріо-де-Жанейро, 1992). Економічний підхід до концепції сталості розвитку заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля (оптимальне використання обмежених ресурсів та використання екологічних).

Соціальна складова стійкості розвитку спрямована на людину і на збереження стабільності соціальних та культурних систем, зокрема скорочення кількості руйнівних конфліктів для людей. Бажано також збереження культурного капіталу та різноманіття у глобальних масштабах,

а також повніше використання практики сталого розвитку, наявної в культурах, що не домінують. З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних та фізичних природних систем.

У зв'язку з концепцією сталого розвитку розробили і поняття «сталий туризм». За визначенням Всесвітньої туристичної організації, сталий туризм передбачає «управління всіма ресурсами таким чином, щоб економічні, соціальні та естетичні потреби могли б задовільнятися одночасно з підтримкою культурної цілісності, важливих екологічних процесів, біологічної різноманітності та систем, що забезпечують життєдіяльність». Крім того, було підкреслено, що норми та практику управління сталим розвитком туризму можна застосовувати до всіх видів туризму та всіх типів напрямків, включаючи масовий туризм і різні ніші туристських сегментів. І все-таки, на думку фахівців, саме екологічний туризм найповніше відповідає концепції сталого розвитку. Цей вид туризму має успішно реалізовувати практично основні принципи концепції [46].

У Декларації, ухваленій на Всесвітній конференції з екологічного туризму (Осло, 2007 р.) наголошується, що термін «екотуризм» став широко визнаним та вживаним, проте часто його використання неправильне і не відповідає змісту. У документі наголошується на необхідності зробити обов'язковим визначення екологічного туризму як особливої форми туризму, яка передбачає відповідальне відвідування природних територій, зберігає навколишнє середовище та підтримує добробут місцевого населення.

За допомогою розвитку екотуризму природні території вийдуть зі становища, в якому вони є закритими установами, або непопулярними місцями, що не беруть участь у вирішенні економічних та соціальних проблем регіону, перетворяться на надійного партнера у підвищенні потоку відвідувачів, створенні нових робочих місць, розвитку нових видів діяльності, відновленні місцевої культури та поліпшенні інвестиційної діяльності у регіоні [47].

На основі аналізу існуючих моделей екотуризму, завдань, визначених у законодавстві та сучасних досліджень, фахівцями запропоновано перспективну модель розвитку екотуризму на природних територіях (ПТ) (рис. 18).

Рис.18. Модель розвитку екотуризму на природних територіях

Необхідно поетапно розширювати земельні площі, що використовуються в туристичних та рекреаційних цілях, для розвитку екотуризму в природних територіях, розташованих у регіоні. За допомогою спільних зусиль держави, бізнес-структур та суспільства можна досягти розвитку екотуризму, налагодження використання природних територій у туристичних цілях, забезпечення місцевого населення роботою, підвищення їхньої екологічної культури та знань, забезпечення екологічної стабільності.

3.2. Створення нового туру з елементами екотуризму по Херсонщині

Отже, результатом нашої роботи буде пропонуватися новий екологічний тур Херсонщиною, точніше за декількома барвистими місцями в області.

Подорож найцікавішими заповідними місцями півдня Херсонщини – від пустелі Олешківських пісків, через квітучу Асканію Нову до берегів Азовського моря, найцікавіших місць Арабатської стрілки, до унікального заповідника на Бірючому острові. Тут підібрано все найцікавіше, що можна побачити в цьому регіоні.

В біосферному заповіднику Асканія-Нова здійсниться виїзд в степ на машинах, своєрідне фотосафарі. У всій красі постане перед туристами не лише дендропарк і зоопарк, а й величезні вольєри з копитними і дикий заповідний степ.

На Арабатській стрілці гостей чекатиме комфортний відпочинок на морі, колоритні страви місцевої рибальської кухні та ексклюзивна подорож катером на Бірючий острів – колишню режимну територію, де стада копитних живуть у вільних умовах, як в африканській савані.

Основний маршрут екотуру: Херсон – Асканія Нова – Арабатська стрілка – Бірючий острів – Озеро Сиваш – Олешківські піски – Херсон.

Коротко про основні локації туру:

- Біосферний заповідник «Асканія-Нова» Національної академії аграрних наук України [49] – унікальний природоохоронний комплекс, що включає рукотворний дендропарк, зоопарк під відкритим небом та велику територію дикої природи. Незважаючи на досить довгий перелік рідкісних та зникаючих представників флори та фауни, «Асканія-Нова» знаменита, перш за все, єдиними в Європі масивами незайманих ковилових степів, нерукотворним квітником на Великому Чапельському поді та чистокровними кіньми Пржевальського.

- Арабатська Стрілка – піщана коса-півострів у західній частині Азовського моря на Херсонщині, що відділяє Сиваш від Азовського моря.

○ Заповідний острів Бірючий – один із найкрасивіших куточків українського півдня. Кілометри практично безлюдних дрібнопіщаних пляжів, неймовірно чисте блакитно-бірюзове Азовське море, дивовижні ландшафти, серед яких мешкають десятки видів червонокнижних звірів і птахів, атмосфера безлюдного острова — все це робить привабливим місцем для шанувальників спокійного відпочинку. . Тури можна проводити в період з кінця квітня до кінця жовтня.

○ Озеро Сиваш або Гниле море – це гіперсолонна затока лагунового походження загальною площею понад 2500 квадратних метрів на заході Азовського моря у Херсонській області, від якого відокремлюються піщаною косою (баром) Арабатська Стрілка. З'єднується з Азовським морем протоками Генічеська та Промоїна в районі Генічеська. Сиваш відомий лікувальними грязями та блакитною глиною, рапою, самосадною рожевою сіллю, а також червонокнижною флорою та фауною на островах затоки.

○ Олешківські піски є найбільшим піщаним масивом у Європі. Складаються із безмежних барханів (тутешні мешканці називають їх «кучугурами»), висотою близько 5 м, і негустою рослинністю.

Рис.19. Декілька фото з локацій екотуру

Новий екотур тур буде розрахований на групу з 12 осіб, тривалість туру становитиме 4 дні/3 ночі.

Нашу групу туристів ми розмістимо у пансіонаті «Київська Русь». Комфортабельні двомісні номери, за бажанням є можливість розміщення у 3 та 4 місцевих номерах. У вартість проживання включено сніданок та вечеря.

Пансіонат «Київська Русь» [48] розташований на Арабатській стрілці. Ласкаве море, чудові пляжі, лікувальний відпочинок, насичений іонами броду та йоду, настояний на ароматах степу та моря створюють цьому неповторному куточку землі славу унікального, не розпещеного зайвою манірністю курорту. Теплий м'який клімат, сприяють тому, що одне перебування тут, особливо в теплу пору року, зміцнює здоров'я, створює значний запас життєвих сил як дорослим, так і дітям. Азовське море, з його оксамитовими безкрайніми пісочними пляжами, теплою водою, сухим степовим повітрям і невеликою глибиною моря – це райські куточки природи, що ідеально підходять для відпочинку. Територія пансіонату озеленена та потопає в квітах, тут висаджено численні фруктові та декоративні дерева й кущі, споруджено бесідки. До пляжу орієнтовно 10 хвилин неспішної ходи. Любителі фотографії та фотомисливці можуть у вільний час ще й спостерігати за птахами на озері Сиваш.

Для нашої групи замовлено посилене туристичне харчування, місцеві кухарі порадують різними кулінарними цікавинками, зокрема стравами азовської рибної кухні, які не залишать байдужим жодного гурмана. Також замовляється доставка в'яленої і копченої риби до пансіонату, знамениті азовські бички стануть чудовим гостинцем, який гості зможуть взяти додому.

Отже, надамо програму туру, розраховану на 4 дні незабутнього, мальовничого відпочинку та вражаючих екскурсій:

День 1:

- Прибуття в Херсон поїздом, зустріч на вокзалі;
- Коротка оглядова екскурсія по місту Херсон;
- Трансфер в Асканію-Нову;
- Обід в одному з кафе селища Асканія-Нова: «Асканія», «Канна», «Затишок» або «Сафарі» (вартість обідів у цих кафе приблизно однакова);
- Екскурсія маршрутом зоологічного парку «Новою асканійською стежкою» (3 год., новий розширений маршрут з виходом на зовнішні ставки та спостережний орнітологічний пост);

Один із найкращих заповідників Європи. Асканійський зоопарк не схожий на інші зоопарки, адже тварини тут мають набагато більше простору, а більшість з них взагалі утримується в напіввільних умовах в степах Великого Чапельського поду. Птахи вільно перелітають з місця на місце, тримаючись поблизу численних ставків. Рукотворним шедевром став вирощений у спекотному степу дендропарк зі столітніми деревами, рекомендується відвідати навесні в час цвітіння церсисів, катальп та інших декоративних видів.

- Трансфер на Арабатську стрілку.
- Поселення в пансіонаті «Київська Русь», неподалік від моря.
- Вечеря в пансіонаті, вільний час, відпочинок на морі.

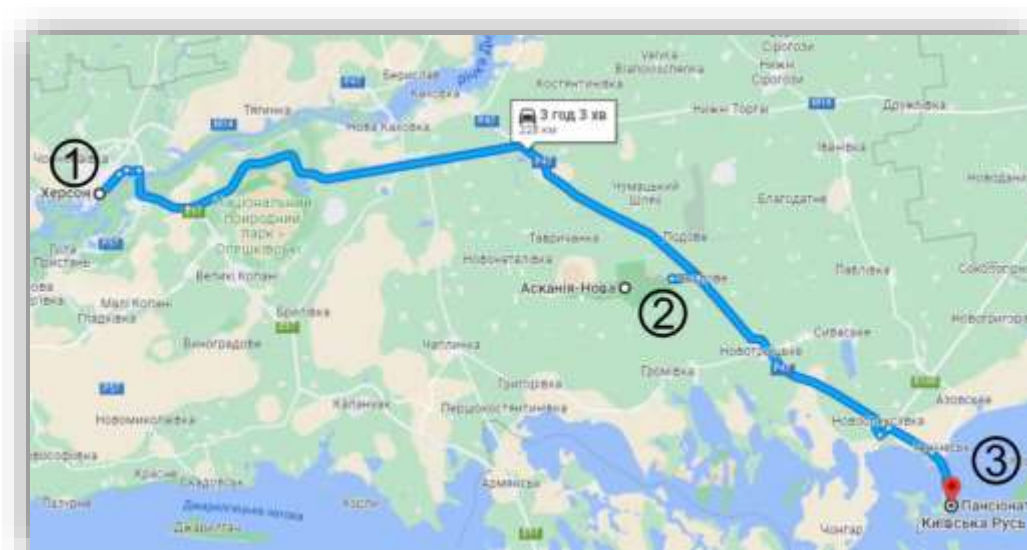

Рис.20. Схема маршруту, день 1

День 2:

- Сніданок в пансіонаті «Київська Русь».
- Подорож катером на Бірючий острів (Азово-Сиваський національний парк);
- Екскурсія на відкритій машині (вантажівка з відкритим кузовом та сидіннями) по острову, вздовж пасовищ копитних (тут водяться олені, лані, кулани, муфлони, фазани, чисельність копитних – кілька тисяч)

Фотосафарі продовжується на Бірючому острові, що в Азовському морі. Режимна територія, що є частиною Азово-Сиваського Національного парку, перебуває у підпорядкуванні державного управління справами. Потрапити сюди складніше, адже крім отримання спеціального дозволу, потрібно ще якимось транспортуватись на острів. Для груп це простіше і дешевше. Ми орендуємо швидкісний катер і прямуємо до острова.

Тут гостей чекає пляж. Десятки кілометрів чистих пісків на пустельних пляжах острова, і квітучий заповідний степ серед моря. На острові у вільних умовах проживають тисячі оленів, ланей, куланів та муфлонів. Тут вони повноцінні господарі свого острова.

- Повернення катером в м.Генічеськ.

– –

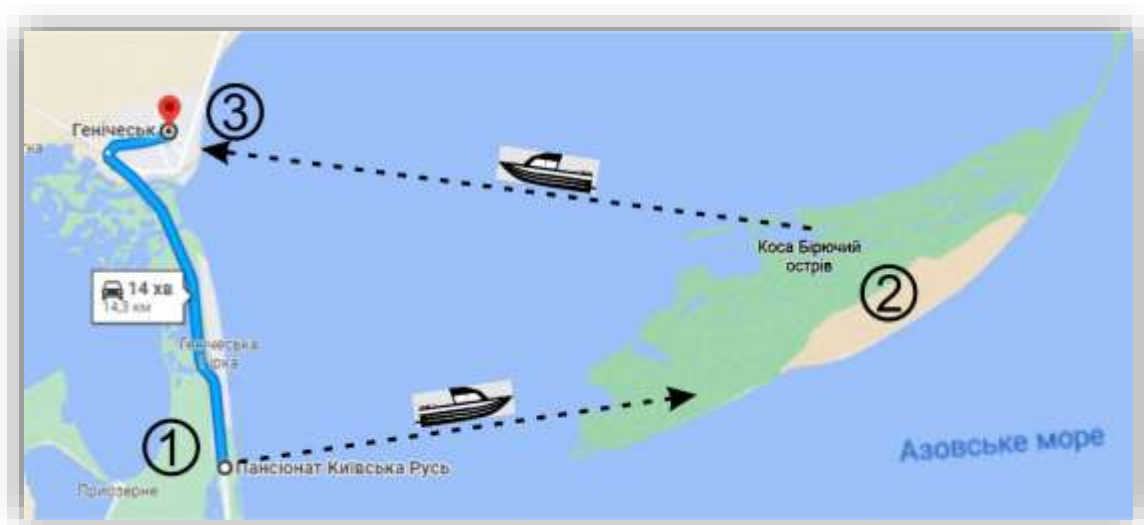

Рис.21. Схема маршруту, день 2

- Невеличка авто-екскурсія по місту Генічеську.

- Повернення в пансіонат, вільний час. Відпочинок на морі.
- Вечеря в пансіонаті «Київська Русь».

День 3:

- Сніданок в пансіонаті «Київська Русь».
- Піша екскурсія по Арабатській стрілці.

Найдовша в Україні піщана коса, яка розділяє Сиваш і Азовське море. Група туристів огляне найцікавіші місця стрілки – Генічеську гірку (найвища точка, звідки відкривається панорама коси, численних озер на Сиваші і Азовського моря), протоки і мости над ними, відвідаємо термальні джерела з лікувальною водою (тут можна скупатись як в термальних водах, так і в Азовському морі).

- Соляні розробки Сивашу.

Колись тут працював потужний солезавод, сиваська природна йодована сіль завойовувала перші місця на міжнародних виставках та експортувалась за кордон. Вода в цих сиваських озерах має характерний рожевий колір (це так зване сиваське «рожеве озеро»), завдяки високому вмісту каротиноїдів. Сьогодні ще можна побачити спеціальні чеки, в яких за теплої погоди кристалізується сіль. Друзи кристалічної солі стануть гарним сувеніром, який гості можуть повезти додому.

- Повернення до пансіонату та обід (факультативно).
- Водна екскурсія катером по Сивашу, так званому «Гнилому морю».

Екскурсія катером по Сиваському мілководді, яке являє собою лабіринт островів, озер та водних проток. Спостереження за птахами. Огляд Тонкої протоки, Великого гирла, островів Верблюжий та Круглий. Під час водної екскурсії на «пташиних базарах» можна побачити не лише чапель, мартинів чи бакланів, але й навіть пеліканів – таким чином маємо своєрідний «birdwatching».

- Вільний час, відпочинок на морі.
- Вечеря в пансіонаті «Київська Русь».

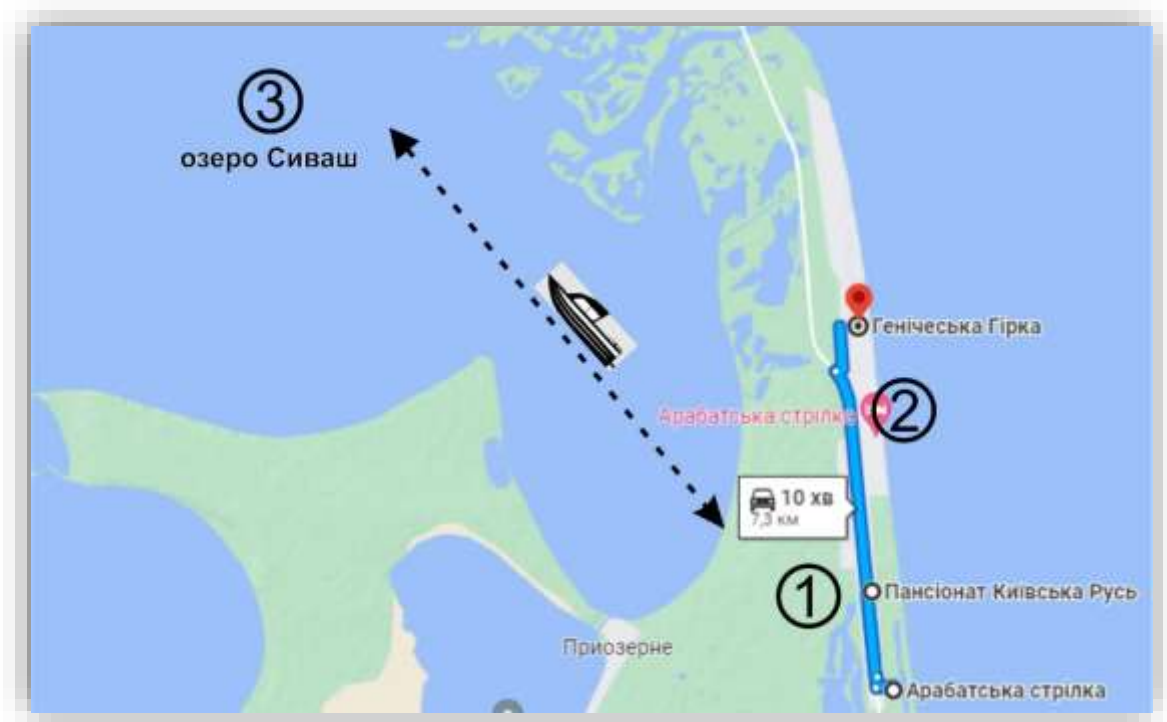

Рис.22. Схема маршруту, день 3

День 4:

- Сніданок в пансіонаті.
- Виїзд з пансіонату «Київська Русь».
- Трансфер в Асканію-Нову. Фотозупинка «Заповідний степ».

Найцінніше багатство Асканії – єдина в Європі ділянка заповідного цілинного степу, якої ніколи не торкався плуг. В першій половині травня тут зацвітає ковила, і коли вітер гойдає її білосніжні коси, то наче перекочує хвилі над морем. Лише тут можна побачити справжній український степ, який виглядає саме так, як і кілька століть тому, коли козаки походами ходили на Крим.

Екскурсія ««Ретро-фотосафарі» в автомобілі» – в заповіднику Асканія-Нова. Маршрут екскурсії пролягає через степову ділянку, де тварини утримуються в напіввільних умовах. Тут можна не лише побачити їх зблизька, але й вийти з машини, і зробити собі фотографії на фоні степу, де пасуться численні стада копитних. Екскурсія пролягає через загони з

тваринами, де можна побачити антилоп, коней Пржевальського, оленів, зебр, страусів та через весь дендропарк – стару і нову його частину. По закінченні автомобільної частини – додаткова пішохідна екскурсія, яку гіді проведуть в старій частині дендропарку.

- Обід в одному з кафе селища Асканія-Нова: «Асканія», «Канна», «Затишок» або «Сафарі» (вартість обідів у цих кафе приблизно однакова);
- Трансфер до Раденська.
- Екскурсія по Національному природному парку «Олешківські піски». Екскурсія екологічною стежкою в супроводі наукових співробітників національного природного парку.

Олешківські піски відомі, як найбільша в Європі пустеля, і пейзажі, які тут побачать гості, зачарують на все життя.

Також група дізнається, як утворилась ця гігантська смуга пісків, що тягнеться від Нової Каховки аж до морського узбережжя, як на території пісків виріс найбільший в Європі штучно створений ліс (який і зупинив рух пісків, що засипали поля і автомобільні дороги), та чому в самому серці масиву залишилась ця піщана арена, вільна від лісу.

- Трансфер до Херсона на залізничний вокзал.
- Кінець туру.

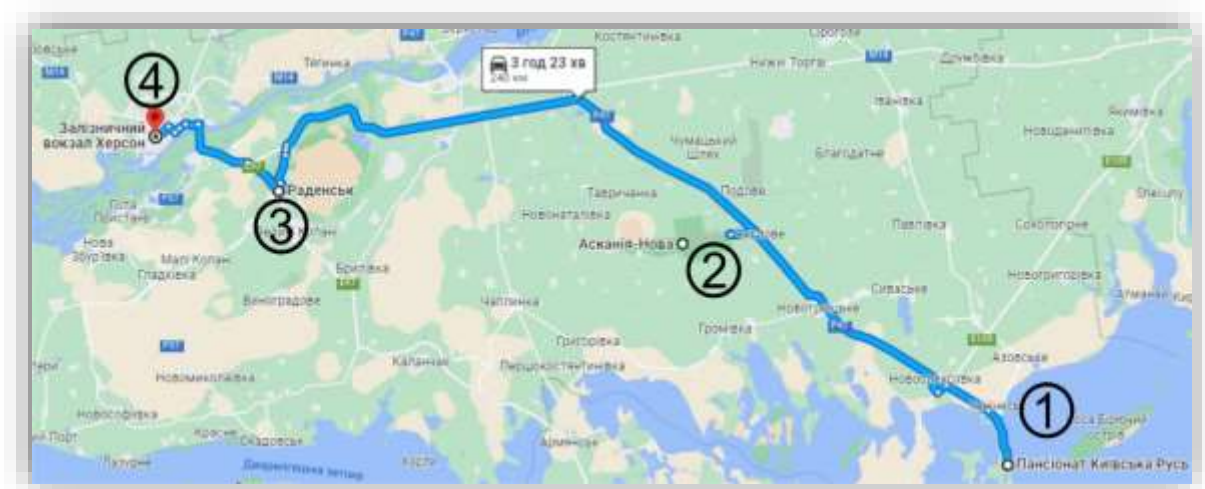

Рис.23. Схема маршруту, день 4

3.3. Розрахунок вартості туру

Для того, щоб порахувати загальну вартість туру, нам необхідно об'єднати вартість кількох складових, а саме:

- Вартість трансферів, як сухопутних, так і водних;
- Вартість екскурсій у різних локаціях;
- Вартість проживання в пансіонаті «Київська Русь»;
- Вартість харчування туристів;
- Вартість страховки для групи;
- Винагорода нашої турфірми як організатора даного екотуру.

1) Трансфери.

— Сухопутні трансфери.

Для підрахунку вартості пасажирських перевезень нашої групи ми скористалися даними сайту «Пасажирські перевезення у м. Херсон та області» [51]. За даними цього сайту вартість потрібного нам трансферу складає 15 грн. за 1 км. відстані. На схемах маршруту по днях (рисунки 20-23) ми вказали відстань, що долається на мікроавтобусі. Отже, на орендованому мікроавтобусі ми долаємо наступні відстані

День 1 – 230 км; День 2 – 15 км; День 3 – 0 км; День 4 – 240 км.

Загальна відстань дорівнює 485 км. Вартість даного трансферу складе

$$485 \times 15 = 7275 \text{ грн.}$$

— Водні трансфери.

День 2: Швидкісний катер на Бірючий острів та назад у м. Генічеськ + машиною по острову [53] (вартість 750 грн. /особа). Загальна вартість для групи з 12 осіб:

$$750 \times 12 = 9000 \text{ грн.}$$

День 3: Екскурсія на катері по озеру Сиваш [52] – 350 грн./особа.

Загальна вартість для групи з 12 осіб:

$$50 \times 12 = 4200 \text{ грн.}$$

Загалом водні трансфери:

$$9000 + 4200 = 13200 \text{ грн.}$$

Загалом сухопутні та водні трансфери: $7275 + 13200 = \mathbf{20475 \text{ грн.}}$

2) Експурсії у різних локаціях:

День 1: Експурсія маршрутом зоологічного парку «Новою асканійською стежкою» [54] (вартість 90 грн. / особа). Загальна вартість для групи з 12 осіб:

$$12 \times 90 = 1080 \text{ грн.}$$

День 4: Експурсія «Ретро-фотосафарі в автомобілі» в заповіднику Асканія-Нова [54] (вартість 250 грн. / особа). Загальна вартість для групи з 12 осіб:

$$12 \times 250 = 3000 \text{ грн.}$$

Експурсія по Національному природному парку «Олешківські піски» [55]. На офіційному сайті є калькулятор вартості експурсії. Для 12 осіб така експурсія становитиме 1056 грн.

Про водні експурсії у День 2 та День 3 ми згадали і прорахували вище.

Загалом вартість експурсій у різних локаціях:

$$1080 + 3000 + 1056 = \mathbf{5136 \text{ грн.}}$$

3) Проживання в пансіонаті «Київська Русь» [48]. Як ми вже згадували, нашу групу туристів ми розмістимо у пансіонаті «Київська Русь». Комфортабельні двомісні номери, за бажанням є можливість розміщення у 3 та 4 місцевих номерах. У вартість проживання включено сніданок та вечеря. Для нашої групи замовлено посилене туристичне харчування. Вартість двомісного номера та харчування у пансіонаті коливається в залежності від часу заїзду: в низький сезон це 700 грн/ніч на 2 особи, високий сезон 1000 грн/ніч на 2 особи. Для зручності розрахунків візьмемо середній показник у розмірі 900 грн./ніч. Для групи з 12 осіб знадобиться 6 таких номерів. Таким чином вартість проживання (3 ночі) та харчування в пансіонаті (сніданок, вечеря) складе:

$$6 \times 3 \times 900 = \mathbf{16200 \text{ грн.}}$$

4) Вартість харчування туристів. Крім харчування у самому пансіонаті, нами передбачені обіди під час туру.

День 1 – обід в одному з кафе селища Асканія-Нова: «Асканія», «Канна», «Затишок» або «Сафарі» (вартість обідів у цих кафе приблизно однакова). Середній чек у цих кафе складає 100 грн./особа. Загальна вартість обіду в цей день:

$$12 \times 100 = 1200 \text{ грн.}$$

День 2 – обід у кафе «ПростоКваШинок» [50] (мангал, комплексні обіди, піца, морепродукти, дитячі страви). Середній чек 120 грн./ особа. Загальна вартість обіду в цей день:

$$12 \times 120 = 1440 \text{ грн.}$$

День 3 – обід факультативно.

День 4 – обід в одному з кафе селища Асканія-Нова: «Асканія», «Канна», «Затишок» або «Сафарі» (вартість обідів у цих кафе приблизно однакова). Середній чек у цих кафе складає 100 грн./особа. Загальна вартість обіду в цей день:

$$12 \times 100 = 1200 \text{ грн.}$$

Таким чином вартість харчування групи з 12 осіб складе:

$$1200 + 1440 + 1200 = \mathbf{3840 \text{ грн.}}$$

5) Вартість страховки для групи. Сайт туристичного страхування онлайн [56] показав такі результати (рис. 24). Таким чином загальна сума страхування групи з 12 осіб складе:

$$128 \times 12 = \mathbf{1536 \text{ грн.}}$$

The screenshot shows a web form titled "Дані для розрахунку поїздки" (Data for trip calculation). The form includes the following fields and options:

- Територія дії договору:** A dropdown menu with "Весь світ, окрім США та Канади" selected.
- Кількість застрахованих осіб:** A dropdown menu with "1" selected.
- Тип поїздки:** Radio buttons for "Одна подорож" (selected), "Декілька поїздок", "Насова франшиза", and "Поїздка - що це?".
- Дата початку дії договору:** A date field with "19.07.2022" and a calendar icon.
- Дата закінчення дії договору:** A date field with "22.07.2022" and a calendar icon.
- Мета поїздки:** A text field with "Експерсійний туризм, активний відпочинок, навчання, пляжний відпочинок, інтелектуальна праця".

On the right side, the results are displayed:

- Класична:** 127.79грн
- ОБРАТИ ПРОСЛАНУ** (button)
- Описовий пункт:**
 - Надання невідкладної медичної допомоги у разі паку з:
 - авіаперевезенням, що пов'язані з
 - осібними небезпечними
 - інфекціями (в тому числі COVID-19)

Рис.24. Вартість страхування однієї особи на 4 дні туру [56]

Враховуючи всі проведені розрахунки та подані дані, можемо скласти загальну таблицю, в якій буде вказано вартість пропонованого нами еко-туру (табл. 3.3.1)

Таблиця 3.3.1

Розрахунок вартості туру

№	Вартість туру складається з:	Вартість, грн
1	Сухопутні та водні трансфери	20475
2	Вартість екскурсій у різних локаціях	5136
3	Проживання та харчування в пансіонаті «Київська Русь»	16200
4	Харчування туристів поза пансіонатом	3840
5	Страховка для групи	1536
6	Винагорода організатора туру, 10 %	4718,70
7	Вартість туру на групу з 12 осіб	51905,70
8	Вартість туру на 1 особу	4325,47

Висновки до 3 розділу

Необхідність фокусування на основних глобальних трендах і викликах розвитку туристично-рекреаційної сфери особливо важлива сьогодні для обґрунтування виваженої політики та механізмів виходу туристичного бізнесу з кризи. Вважаємо, що запропонований тур не тільки конкурентоспроможний за ціною, а і може надалі бути більш екологічним, наприклад, при використанні «зеленої» енергії для пересування між локаціями, при повній диджиталізації маршрутів та програм.

ВИСНОВКИ

Багато проблем, з якими стикається людство, такі як зміна клімату, дефіцит води, нерівність і голод, можуть бути вирішені лише на глобальному рівні. Є 3 основи сталого розвитку.

1. Економічна стійкість: яка спрямована на скорочення крайньої бідності та гарантування справедливої оплачуваної зайнятості для всіх.

2. Екологічна стійкість: яка спрямована на захист природного балансу планети, обмежуючи при цьому вплив діяльності людини на навколишнє середовище.

3. Соціальна стійкість: яка має на меті гарантувати доступ до основних ресурсів і послуг для всіх.

Отже, визначення сталого розвитку – це економічно ефективний, екологічно стійкий та соціально справедливий розвиток.

Вважаємо, що приклад Херсонської області може бути доцільним і в інших областях України. Метою виконання роботи передбачено через туризм досягти нового сталого розвитку туристичних дестинацій.

Тему вважаємо актуальною, а розробка нового туру з елементами екотуризму допоможе досягти цілей сталого розвитку, таких як:

Ціль 8: гідна робота та економічне зростання. Туризм є однією з рушійних сил глобального економічного зростання і наразі забезпечує 1 з 11 робочих місць у всьому світі. Надаючи доступ до можливостей гідної роботи в туристичному секторі, суспільство, особливо молодь і жінки, може отримати вигоду від підвищення кваліфікації та професійного розвитку.

Сектор туризму, який використовує методи сталого споживання та виробництва, може відігравати значну роль у прискоренні глобального переходу до сталого розвитку. Для цього, як зазначено в цілі 12 «Відповідальне споживання і виробництво» необхідно розробити та впровадити інструменти для моніторингу впливу сталого розвитку для сталого туризму, який створює робочі місця, пропагує місцеву культуру та продукти.

Прибережний і морський туризм, найбільші сегменти туризму, особливо для малих острівних держав, що розвиваються, покладаються на здорові морські екосистеми. Розвиток туризму має бути частиною інтегрованого управління прибережною зоною, щоб допомогти зберегти та зберегти крихкі морські екосистеми та служити засобом просування блакитної економіки, відповідно до цілі 14 «Життя під водою».

Всі ці цілі були запропоновані як ключові напрямки розвитку країн, що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку. Вони замінили Цілі розвитку тисячоліття, термін яких закінчився наприкінці 2015 року. Цілі ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують 17 Глобальних цілей, яким відповідають 169 завдань.

Херсонщина має унікальні лікувально-оздоровчі та курортно-рекреаційні можливості: із 4-х біосферних заповідників України – два розташовані в Херсонській області: Чорноморський та «Асканія-Нова», єдина у Європі природна пустеля – Олешківські піски, екологічно чиста Дельта Дніпра, цілющі грязі, лікувально-термальні та мінеральні води, унікальні соляні озера, а також більше 1 000 історико-культурних об'єктів.

Отже, оскільки Херсонська область має достатній туристичний потенціал, то для підвищення ефективності його використання, на нашу думку, слід провести наступні заходи: створювати нові туристичні об'єкти, нові туристичні маршрути, які будуть привабливими у сфері туризму в регіоні; створювати інформаційну підтримку туристичного бізнесу тощо.

Результатом нашої роботи є новий екологічний тур Херсонщиною, точніше за декількома барвистими місцями в області. Подорож найцікавішими заповідними місцями півдня Херсонщини – від пустелі Олешківських пісків, через квітучу Асканію Нову до берегів Азовського моря, найцікавіших місць Арабатської стрілки, до унікального заповідника на Бірючому острові.

Актуальність сталості розвитку туристичних дестинацій Херсонщини, як безумовної частини України, полягає в продовженні досягнення зазначених цілей і в післявоєнний час.

Нашу групу туристів ми розмістимо у пансіонаті «Київська Русь». Комфортабельні двомісні номери, за бажанням є можливість розміщення у 3 та 4 місцевих номерах. У вартість проживання включено сніданок та вечеря.

Туристів 12 осіб. Тривалість туру 3 дні (4 ночівлі). Коротко про програму туру:

1 день. Коротка оглядова екскурсія по місту Херсон; Трансфер в Асканію-Нову; Екскурсія маршрутом зоологічного парку «Новою асканійською стежкою» (3 год., новий розширений маршрут з виходом на зовнішні ставки та спостережний орнітологічний пост); Трансфер на Арабатську стрілку. Поселення в пансіонаті «Київська Русь», неподалік від моря. Вечеря в пансіонаті, вільний час, відпочинок на морі.

2 день. Коротка оглядова екскурсія по місту Херсон; Трансфер в Асканію-Нову; Екскурсія маршрутом зоологічного парку «Новою асканійською стежкою» (3 год., новий розширений маршрут з виходом на зовнішні ставки та спостережний орнітологічний пост); Трансфер на Арабатську стрілку. Поселення в пансіонаті «Київська Русь», неподалік від моря. Вечеря в пансіонаті, вільний час, відпочинок на морі.

3 день. Сніданок в пансіонаті «Київська Русь», Піша екскурсія по Арабатській стрілці, Соляні розробки Сивашу, Повернення до пансіонату та обід (факультативно), Водна екскурсія катером по Сивашу, так званому «Гнилому морю», Вільний час, відпочинок на морі. Вечеря в пансіонаті «Київська Русь»

4 день. Виїзд з пансіонату «Київська Русь». Трансфер в Асканію-Нову. Фотозупинка «Заповідний степ». Екскурсія ««Ретро-фотосафарі» в автомобілі», Обід в одному з кафе селища Асканія-Нова, Трансфер до Раденська, Екскурсія по Національному природному парку «Олешківські піски», Трансфер до Херсона на залізничний вокзал.

Віртість туру (сніданки, вечері, трансфери, ночівлі) більше 4300 грн, але ми вважаємо цю ціну конкурентоспроможною. В розрахунках взяли участь тарифи та ціни довоєнного часу, а реалізацію туру ми пропонуємо в період оновлення економіки після перемоги України.

Вважаємо, що запропонований тур може надалі бути більш екологічним, наприклад, при використанні «зеленої» енергії для пересування між локаціями, при повній диджиталізації маршрутів та програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/> (дата звернення: 13.02.2022)
2. Sustainable tourism. URL: <https://sdgs.un.org/topics/sustainable-tourism> (дата звернення: 13.02.2022)
3. Йоганнесбурзька декларація щодо сталого розвитку. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml (дата звернення: 13.02.2022)
4. Concept note: Towards the Development of the 10YFP Sustainable Tourism Programme. URL: <https://webunwto.s3-eu-west-1.amazonaws.com/2019-08/10yfpstpconceptnotedec2014.pdf> (дата звернення: 13.02.2022)
5. Стійкий розвиток туризму як пріоритетний напрямок діяльності Всесвітньої туристської організації: постановка проблеми дослідження. URL: https://tourlib.net/statti_tourism/seselkin3.htm (дата звернення: 13.02.2022)
6. Make tourism more sustainable. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/9789284408214> (дата звернення: 13.02.2022)
7. Концепція сталого розвитку туризму. URL: <http://tourfaq.net/travel-business/koncepciya-ustojchivogo-razvitiya-turizma/> (дата звернення: 13.02.2022)
8. 10 Year Framework Programme -10YFP. URL: <https://www.unep.org/ru/node/14271> (дата звернення: 13.02.2022)
9. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. URL: https://tourlib.net/books_ukr/tkachenko.htm (дата звернення: 20.02.2022)
10. Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214> (дата звернення: 20.02.2022)

11. Новицький В. Є. Зовнішньоекономічна діяльність та міжнародний маркетинг. - К.: Лібра, 1994. - 191 с.
12. Фомішин С. В. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник. - К.: Вища школа, 1997. - 341 с.
13. Мунін Г. Проблеми і засоби активізації інвестиційної діяльності в готельному бізнесі України // Економіст. – 2001. – № 2. – с 30–31.
14. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. URL: https://tourlib.net/books_ukr/kyfjak.htm (дата звернення: 20.02.2022)
15. Структура управління в галузі туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/mackevych2.htm (дата звернення: 20.02.2022)
16. ЗАКОН УКРАЇНИ Про туризм. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr#Text> (дата звернення: 03.03.2022)
17. Сучасні методи, інформаційне, програмне та технічне забезпечення систем керування організаційнотехнічними та технологічними комплексами. URL: http://is.nuft.edu.ua/upload/files/2018-11-22_conf_ACS_zbirnyk.pdf (дата звернення: 03.03.2022)
18. Зовнішньо-економічна діяльність. Навчальний посібник. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8350/1/Зовнішньо-економічна%20діяльність.pdf> (дата звернення: 03.03.2022)
19. Критерії ефективності управлінської діяльності: особливості для підприємств державного сектору економіки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=615> (дата звернення: 03.03.2022)
20. Критерії оцінки ефективної діяльності турфірми. URL: https://bstudy.net/688960/turizm/kriterii_otsenki_effektivnoy_deyatelnosti_turfirmy (дата звернення: 03.03.2022)
21. Оцінка ефективності функціонування сфери туризму. URL: https://tourlib.net/statti_tourism/slavin2.htm (дата звернення: 03.03.2022)

22. Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions // UNWTO Library, 2018. URL: <https://www.e-unwto.org/doi.pdf> (дата звернення: 03.03.2022)
23. Мазаракі А. А. Детермінанти розвитку туризму // Туризм ХХІ століття: глобальні виклики та цивілізаційні цінності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Пряшів, 10–11 квіт. 2019 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : КНТЕУ, 2019. С. 76–78.
24. Асоціація готельного маркетингу. URL: <https://hotelmarketingassociation.com/blog/hotel-marketing-trends2019/> (дата звернення: 03.03.2022)
25. Cruise Market Watch. URL: <http://www.cruisemarketwatch.com/> (дата звернення: 03.03.2022)
26. Ткачук Т. М. Віртуальні франчайзингові туристичні мережі світу. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. № 1. С. 72–85
27. Andryeyeva N., Nezdoyminov S., Martyniuk O. «Green» infrastructure of the economy of recreational nature use. Baltic Journal of Economic Studies. 2018. Vol. 4 (4). P. 6–13. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/issue/view/18> (дата звернення: 13.04.2022)
28. Kotler P., Bowen J. T., Makens J. C., Baloglu S. Marketing communication strategies Marketing for Hospitality and Tourism. Pearson : England, 2017. 668 p
29. Арбузова Ю. В. Стан та перспективи розвитку туризму в Херсонській області / Ю. В. Арбузова, В. Д. Яковенко // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві : зб. наук. пр. / Одес. нац. політехн. ун-т ; редкол. : Г. О. Оборський (голов. ред.) [та ін.]. – Одеса : Бахва, 2013, Вип. 1 (2). – С. 270–278.
30. Туристичний потенціал Херсонської області. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8640/1/124-126.pdf> (дата звернення: 13.04.2022)

31. Пам'ятки Херсонської області. URL:
<https://tripmustgoon.com/blog/sights-of-kherson-region> (дата звернення: 13.04.2022)
32. Підбірка мальовничих місць в Херсонській області. URL:
<https://barnews.city/articles/90032/50-misc-na-pivdni-kraini-yaki-varto-vidvidati> (дата звернення: 13.04.2022)
33. ТОП-7 цікавих місць для відвідування в Херсонській області. URL:
<https://www.amazingukraine.pro/travel/top-7-czikavyh-misch-dlya-vidviduvannya-v-hersonskij-oblasti/> (дата звернення: 13.04.2022)
34. Туристичний між шляхами Херсонщини. URL:
https://gorono.ftl.kherson.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1197&Itemid=624 (дата звернення: 13.04.2022)
35. Гід Херсонщиною. URL: <http://dreamkyiv.com/gyd-po-hersonshhyne-6-marshrutov/> (дата звернення: 13.04.2022)
36. Сучасний стан і тенденції розвитку туристичної галузі в Херсонській області. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_1_2018ua/33.pdf (дата звернення: 03.05.2022)
37. Аналіз стану туристичної діяльності в Херсонській області. URL:
https://vuzlit.com/379674/analiz_stanu_turistichnoyi_diyalnosti_hersonski_y_oblasti_swot_analiz (дата звернення: 10.05.2022)
38. SWOT - аналіз для Херсонської області. URL:
https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/SWOT-аналіз%281%29.doc?__cf_chl_tk=tsManoxa7HUCGaL2uyzjAtTFD4.NjsCw0x8lsRAIWEA-1654269293-0-gaNycGzNCuU (дата звернення: 10.05.2022)
39. Туристична діяльність в Україні у 2017 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_td_2017.pdf (дата звернення: 10.05.2022)

40. Туристична діяльність в Україні у 2018 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/tur_dil_18.xls
(дата звернення: 10.05.2022)
41. Туристична діяльність в Україні у 2019 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/tyr/tyr_dil/tur_d_19_u.xls
x (дата звернення: 10.05.2022)
42. Офіційний сайт Головного управління статистики у Херсонській області. URL : <http://www.ks.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2022)
43. Колективні засоби розміщення в Україні у 2017 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_kzr_2017.pdf
f (дата звернення: 10.05.2022)
44. Колективні засоби розміщення в Україні у 2018-2019 рр. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/kol_zas_ukr/arch_kol_zas_ukr.htm (дата звернення: 10.05.2022)
45. Travel & tourism global economic impact & issues 2018. URL:
<https://dossieriturismo.files.wordpress.com/2018/03/wttc-global-economic-impact-and-issues-2018-eng.pdf> (дата звернення: 10.05.2022)
46. Петрасов В. Концепція сталого розвитку стосовно до світового туризму. URL: <https://infotour.in.ua/petrasov2-3.htm> (дата звернення: 10.05.2022)
47. Шляхи розвитку екологічного туризму. URL:
https://www.researchgate.net/publication/333422132_Puti_razvitia_ekologicheskogo_turizma_na_osobo_ohranaemyh_territoriakh (дата звернення: 10.05.2022)
48. Пансіонат Київська Русь. URL: <https://kievskaya-rus.church.ua/> (дата звернення: 10.05.2022)
49. Біосферний заповідник Асканія-Нова. URL: <https://askania-nova-zapovidnik.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2022)

50. Кафе «ПростоКваШинок». URL:
https://www.instagram.com/prosto_kva_shinok/ (дата звернення:
10.05.2022)
51. Пасажирські перевезення у м. Херсон. URL:
<https://herson.kabanchik.ua/category/passazhirskie-perevozki> (дата
звернення: 10.05.2022)
52. Екскурсія на катері Сивашем. URL:
<https://kayaknamore.com/excursion/poezdka-v-sivash> (дата звернення:
10.05.2022)
53. Екскурсія на Бірючий острів у заповідник. URL:
<https://kirillovka.mobi/uk/articles/ekskursiya-na-biryuchiy-ostrov> (дата
звернення: 10.05.2022)
54. Біосферний заповідник АСКАНІЯ-НОВА: ціни 2022. URL:
<https://kirillovka.ks.ua/askania-nova/> (дата звернення: 10.05.2022)
55. Екскурсія по Національному природному парку «Олешківські
піски».. URL: <https://khers-on.com/ua/tour/kherson-desert/> (дата
звернення: 10.05.2022)
56. Туристичне страхування. URL: <https://arx.com.ua/store/travel> (дата
звернення: 10.05.2022)

Перевірка тексту на плагіат

Кваліфікаційна робота бакалавра

Тема: «Сталий розвиток туристичних дестинацій Херсонської області»

Засіб перевірки <https://plagiarism-detector.com/>

Унікальність > 30 %

Здобувач _____Нікіта ГУЗЕВ

Керівники _____ д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

К.Т.Н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНСЬКА

Презентація до кваліфікаційної роботи

Одеський національний технологічний університет

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Сталий розвиток туристичних дестинацій Херсонської області

Здобувач Нікіта ГУЗЕВ

Керівники

д.с.н., проф. Олена МЕЛІХ, к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНЬКА

Метою виконання роботи є знайти шляхи сталого розвитку дестинації Херсонської області через туризм.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступає регіональний туризм.

Робота складається з 3-ьох розділів:

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки щодо потенціалу Херсонської області для оновлення туризму, його сталості та впровадження нових турів.

Одержані результати можуть бути використані в роботі туристичних агенцій та туроператорів Херсонщини.

РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

РОЗДІЛ 2 ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА СТАН ТУРИЗМУ НА ХЕРСОНЩИНІ

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Визначення сталого розвитку – це економічно ефективний, екологічно стійкий та соціально справедливий розвиток

1. Економічна стійкість: яка спрямована на скорочення крайньої бідності та гарантування справедливої оплачуваної зайнятості для всіх.

Існує три основи сталого розвитку

2. Екологічна стійкість: яка спрямована на захист природного балансу планети, обмежуючи при цьому вплив діяльності людини на навколишнє середовище.

3. Соціальна стійкість: яка має на меті гарантувати доступ до основних ресурсів і послуг для всіх.

Екологічний туризм – шлях до сталості

Одним, що найбільш часто зустрічається в літературі, є визначення, запропоноване Всесвітнім фондом дикої природи (WWF):

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ – це туризм, що включає подорожі в місця з відносно недоторканою природою з метою отримати уявлення про природні та культурно-етнографічні особливості даної місцевості, що не порушує при цьому цілісності екосистем і створює економічні умови, за яких охорона природи та природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення.

На підставі цих визначень виділяються наступні відмітні особливості екотуризму, які сформульовані як набір принципів:

- 1) стимулювання і задоволення бажання спілкуватися з природою;
- 2) подорож у природу, причому головний зміст таких подорожей - ознайомлення з живою природою, а також з місцевими звичаями і культурою;

3) запобігання негативного впливу на природу і культуру;

4) зведення до мінімуму негативних наслідків екологічного і соціально-культурного характеру, підтримання екологічної стійкості середовища;

5) сприяння охороні природи і місцевої соціо-культурного середовища;

6) сприяння охороні природи і природних ресурсів;

7) екологічна освіта і просвіта;

8) участь місцевих жителів і отримання ними доходів від туристичної діяльності, що створює для них економічні стимули до охорони природи;

9) економічна ефективність і забезпечення соціально-економічного розвитку територій;

10) сприяння сталому розвитку відвідуваних регіонів.

Основний маршрут екотуру:

Херсон – Асканія Нова – Арабатська стрілка – Бірючий острів – Озеро Сиваш – Олешківські піски – Херсон

Характеристика екотуру:

Тур розрахований на групу з 12 осіб, тривалість туру становитиме 4 дні/3 ночі.

Розміщення у пансіонаті «Київська Русь».

Комфортабельні двомісні номери, за бажанням є можливість розміщення у 3 та 4 місцевих номерах.

У вартість проживання включено сніданок та вечеря. Пансіонат «Київська Русь» розташований на Арабатській стрілці.

Територія пансіонату озеленена та потопає в квітах, тут висаджено численні фруктові та декоративні дерева й кущі, споруджено бесідки. До пляжу орієнтовно 10 хвилин неспішної ходи.

Любителі фотографії та фотомисливці можуть у вільний час ще й спостерігати за птахами на озері Сиваш.

Характеристика екотуру:

ВКЛЮЧЕНО

Сухопутні та водні трансфери	20475
Вартість екскурсій у різних локаціях	5136
Проживання та харчування пансіонаті «Київська Русь»	16200
Харчування туристів поза пансіонатом	3840
Страховка для групи	1536
Визвогори організатора туру, 10 %	4718,70
Вартість туру на групу з 12 осіб, грн	51905,70
Вартість туру на 1 особу, грн	4325,47

Вважаємо, що запропонований тур не тільки конкурентоспроможний за ціною, а і може надалі бути більш екологічним, наприклад, при використанні «зеленої» енергії для пересування між локаціями, при повній диджиталізації маршрутів та програм.

Дякую за увагу!

Додаток В

Наукова апробація роботи

СЕКЦІЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Засідання
11 травня 2022 року об 11⁰⁰

ZOOM, Ідентифікатор 5830987866, пароль 2820

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О.

Секретар – м.м. Шенюк О.В.

1. Освітні екскурсії для інженерів Причорного моря

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Голованчик О.О.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., ст. викл. Торгаш В.В.

16

2. Ніжковий туризм Одеської області: перспективи інновацій

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Нестерук О.О.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., ст. викл. Торгаш В.В.

3. Регіональний спортивно-екстремальний туризм: інноваційні системи

Студент СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Іванченко І.М.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., ст. викл. Торгаш В.В.

4. Регіональний «літній» туризм: проблеми та методи вирішення

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Роскоша В.Р.

Науковий керівник – к.е.н., доц. Трини Ф.А.

5. Напрямок сталого розвитку регіонів через місцевий туризм

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Карпачук А.В.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., к.е.н., ст. викл. Воскресенська О.В.

6. Сталый розвиток туристичних дестинацій в контексті сучасності

Студент СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Гулик Н.К.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О.

7. Стратегія лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Голосин Д.А.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., к.е.н., ст. викл. Іванченко В.С.

8. Розробка та просування весільних турів

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Іванченко І.М.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., к.е.н., ст. викл. Воскресенська О.В.

9. Шляхи впровадження пізнавальних турів

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Рабик А.О.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., к.е.н., ст. викл. Шенюк С.С.

10. Розробка інноваційного гірсько-ліжного туру

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Савченко Є.В.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., к.е.н., ст. викл. Шенюк С.С.

11. Розробка та просування релігійного туру з України

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Радзівська В.І.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., к.е.н., ст. викл. Байченко О.К.

12. Розробка та просування гастроному в напрямку Україна-Італія

Студентка СВО «Бакалавр» ф-ту ТНУіТБ Світлана М.С.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Мельник О.О., к.е.н., ст. викл. Шенюк С.С.